РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
АГЕНЦИЈА ЗА ЕЛЕКТРОНСКИ КОМУНИКАЦИИ

Ул. „ Димитрие Чуповски “ бр.13
1000 Скопје
Република Македонија

тел.: +389 2 32 89 200
факс: +389 2 32 24 611

contact@aec.mk

Нацрт документ за трета анализа на пазар

“ПАЗАР 12- Услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи (релевантни пазари за продажба на производи и услуги на големо)“

Скопје, 26.04.2012 година

Содржина:

1 Вовед 4
2 Правна основа за анализа на пазар 12- Завршување на повик во јавни мобилни комуникацикси мрежи 4
3 Цели 5
4 Дефиниции 7
5 Постапка во третата анализа на пазарот 16 9
6 Преглед на понудата на јавни мобилни комуникациски услуги 9
6.1 Прашалници за пазарот 16 11
7 Соработка со Комисијата за заштита на конкуренцијата 12
7.1 Мислење на Комисијата за заштита на конуренцијата 12
8 Дефинирање на пазарот 13
8.1 Вовед 13
8.2 Дефинирање на пазарот на производи и услуги (пазар 12) 13
8.3 Супституција на страната на побарувачката 14
8.4 Супституција на страната на побарувачката – малопродажба 14
8.5 Однесување на крајните корисници при зголемување на надоместокот на услугата за завршување на повик 15
8.5.1 Однесување на крајните корисници кои примаат повик, при зголемување на надоместокот на услугата за завршување на повик 15
8.5.2 Однесување на крајните корисници кои започнуваат повик, при зголемување на надоместокот на услугата за завршување на повик 17
8.6 Супститути 18
8.6.1 Мобилен или фиксен – кон – фиксен повик како супститут на мобилен – кон – мобилен повик во различна мрежа 18
8.6.2 Мобилен – кон – мобилен повик во иста мрежа како супститут на мобилен – кон – мобилен повик во различна мрежа 19
8.6.3 SMS, MMS како супститут на фиксен или мобилен – кон – мобилен повик 20
8.7 Иницијални заклучоци за супституцијата на страната на побарувачката на пазарот на малопродажба 21
8.8 Супституција на страната на побарувачката – големопродажба 21
8.9 Иницијални заклучоци за супституцијата на страната на побарувачката на пазарот на големопродажба 21
8.10 Супституција на страната на понудата 22
8.10.1 Супституција на страната на понудата - малопродажба 22
8.11 Иницијални заклучоци за супституцијата на страната на понудата на пазарот на малопродажба 23
8.12 Супституција на страната на понудата – големопродажба 23
8.13 Иницијални заклучоци за супституцијата на страната на понудата на пазарот на големопродажба 23
8.14 Трета генерација на мобилни мрежи (3G) 23
8.15 Мобилен виртуелен мрежен оператор (MVNO) 24
9 Дефинирање на географскиот пазар 25
10 Вкупни иницијални заклучоци за дефинирање на пазарот 12 – услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи 26
11 Значителна пазарна моќ 27

11.1 Критериуми за проценка на оператор со значителна пазарна моќ 27
11.2 Определување на оператор со значителна пазарна моќ врз основа на релевантните критериуми 27
11.2.1 Уделот што операторот го има на релевантен пазар и промените на неговиот удел на пазарот со текот на времето и степенот на развој на релевантниот пазар 27
Надоместоци за услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи 32
11.2.2 Ограничувањата за влез на релевантниот пазар и нивниот ефект врз потенцијалната конкуренција 36
11.2.3 Ефектот на куповната моќ на големите корисници врз операторот 37
11.2.4 Технолошките предности 37
11.2.5 Развојот на продажната и дистрибутивната мрежа 38
11.2.6 Економиите на обем или економиите на интеграција 38
11.2.7 Степенот на вертикална интеграција 39
11.2.8 Степенот на диференцијација на производите 39
11.3 Иницијални заклучоци за значителна пазарна моќ на пазарот 12 39
12 Обврски на операторите со значителна пазарна моќ 41
12.1 Интерконекција и пристап 41
12.2 Траспарентност при интерконекција и пристап 42
12.3 Недискриминација при интерконекција и пристап 43
12.4 Посебно сметководство 43
12.5 Контрола на цени и обврска за сметководство на трошоци 44

1 Вовед

Законот за електронските комуникации ("Службен весник на Република Македонија" бр.13/2005, 14/2007,55/2007, 98/2008, 83/10 и 13/12) ги уредува условите за надзор и користење на јавните електронски комуникациски мрежи и услуги во Република Македонија. Агенцијата за електронски комуникации (во понатамошниот текст Агенцијата) согласно Законот за електронските комуникации и подзаконските акти, во соработка со органот надлежен за заштита на конкуренцијата, обезбедува услови за ефикасна конкуренција и со тоа овозможува еднакво делување на операторите на пазарот на електронските комуникации во Република Македонија.

Согласно своите работни обврски Агенцијата за електронски комуникации спроведе трета анализа на пазарот 12[1]: Услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи, кој припаѓа во релевантните пазари за продажба на производи и услуги на големо.

Агенцијата за електронски комуникации ги повикува сите заинтересирани субјекти да достават забелешки, коментари и мислења на прашањата наведени во овој Нацрт документ. Рокот за доставување на забелешките и коментарите е 30 дена од објавувањето на Нацрт документот на веб страната на Агенцијата за електронски комуникации. Согласно член 105 од Законот за електронските комуникации АЕК јавно ќе ги објави доставените мислења и коментари, при што доверливите информации и податоци нема да бидат објавени. Информациите и податоците кои имаат ознака "строго доверливо" ќе имаат таков третман во Агенцијата со почитување на доверливоста на истите и ќе се користат единствено од страна на вработените на Агенцијата, за потребите за кои се побарани и нема да бидат објавени или дистрибуирани во други регулаторни тела.

Овој документ ги презентира заклучоците на АЕК од аспект на дефинирање на релевантниот пазар 12, анализа на истиот врз основа на податоци и финансиски информации низ критериумите согласно член 40 од ЗЕК, одредување дали релевантниот пазар 12 е конкурентен или има оператор/ и кој поседува значителна пазарна моќ да дејствува независно од конкурентите и корисниците на истите во однос на цените или понудата, определување на оператор/и со значителна пазарна моќ на релевантниот пазар 12 и определување на обврски на оператор/и со значителна пазарна моќ на релевантниот пазар 12.

2 Правна основа за анализа на пазар 12- Завршување на повик во јавни мобилни комуникацикси мрежи

Агенцијата за електронски комуникации согласно Законот за електронски комуникации ("Службен весник на Република Македонија" бр.13/05, 14/07, 55/07, 98/08, 83/10 и 13/12),во рамките на својот делокруг на работа промовира ефикасна конкуренција во областа на електронските комуникациски мрежи и услуги, заштита на нарушување или ограничување на

[1] Одлука за утврдување на релевантни пазари што се подложни на претходна регулација бр.02-5015/1 од 23.09.2010 година и Одлуката за дополнување на Одлуката за утврдување на релевантни пазари што се подложни на претходна регулација бр.02-2010/1 од 15.04.2011 година

конкуренцијата во областа на електронските комуникации притоа овозможувајќи во слични околности да нема дискриминација во третманот на операторите на електронски комуникациски мрежи и давателите на електронски комуникациски услуги. Агенцијата исто така го следи развојот на електронските комуникации, зголемување на поволностите на корисниците и ја врши својата работа транспарентно и на недискриминаторски начин овозможувајќи им на заинтересираните страни да дадат забелешки и коментари во врска со иницијативите, мерките и одлуките на Агенцијата.

Агенцијата анализата на релевантниот пазар 12- Завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи ја прави во согласност со Законот за електронски комуникации ("Службен весник на Република Македонија", бр.13/05, 14/07, 55/07, 98/08, 83/10 и 13/12), подзаконските акти донесени врз негова основа и Методологијата за анализа на релевантни пазари изготвена од страна на АЕК земајќи ги во предвид основните напатствија од Европската комисија за вршење на анализа на релевантни пазари и утврдување на значителна пазарна моќ согласно ЕК регулаторна рамка за електронски комуникациски мрежи и услуги[2].

При утврдување на обврската контрола на цени Агенцијата во голема мера ја зема во предвид Препораката на Европската Комисија[3] за регулаторен третман на цените за завршување на повик во јавна телефонска мрежа на фиксна локација и јавни мобилни комуникациски мрежи.

3 Цели

Агенцијата за електронски комуникации во Мај 2010 година заврши со втората анализа на пазарот 16: Услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи, дефиниран во Одлуката за утврдување на релевантни пазари[4]. Врз основа на спроведената анализа Агенцијата ги определи Т-Мобиле Македонија, Акционерско друштво за мобилни комуникации, Скопје, Оне телекомуникациски услуги АД Скопје и ВИП Оператор, Друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ, Скопје за оператори со значителна пазарна моќ на релевантен пазар 16.

Како резултат на втората анализа, од аспект на обврската за контрола на цени Агенцијата разви Bottom up LRIC модел за јавни мобилни комуникациски мрежи во Р.Македонија. Резултат на развиениот модел беше определување на цените за услугата Завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи за сите оператори кои беа определени како оператори со значителна пазарна моќ на пазарот за Завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи во РМ.

При објавувањето на финалниот Извештај за резултатите од моделирањето на Bottom up LRIC моделот за завршување на повици во јавни мобилни комуникациски мрежи, Агенцијата наведе дека постојано ќе го следи развојот на пазарот и влијанието на утврдените асиметрични цени за

[2] Commission quidelines on market analysis and the assessment of significant market power under the Community regulatory framework for electronic communications networks and services (OJ of the EC C 165/6 from 11.07.2002)
[3] Commission Recommendation of 7 May 2009 on the Regulatory Treatment of Fixed and Mobile Termination Rates in the EU (OJ of the EC C 124/67 from 20.052009)
[4] Одлука за утврдување на релевантни пазари бр.13/34 од 17.08.2005 година

завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи во РМ во определениот период. Исто така беше наведено дека доколку Агенцијата констатира промена на пазарните околности истата го задржува правото да изврши ревизија на развиениот Bottom- up LRIC модел како и на резултатите добиени врз негова основа.

Во согласност со горенаведеното, како и во согласност со работните обврски на Агенцијата кои што произлегуваат од Законот за електронски комуникации, Агенцијата изготви трета анализа на пазарот 12: Услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи. Анализираниот временски период е 2009, 2010 и 2011 година односно периодот од завршување на втората анализа и воведување на цените за Завршување на повик во јавни мобилни комуникацски мрежи воведени како резултат на развиениот Bottom up LRIC модел па до крајот на 2011 година.

Основната цел на третата анализа на овој пазар е да се определи дали на пазарот има доволно конкуренција или тој се приближува кон состојба на ефективна конкуренција, или пак постои оператор на јавна мобилна комуникациска мрежа кој има моќ и капацитет самостојно или заедно со други оператори или даватели на услуги да дејствува независно од конкурентите и корисниците на тој пазар во однос на цените или понудата, односно да се определи дали на пазарот сеуште постои оператор со значителна пазарна моќ. Дополнително, Агенцијата сака да потенцира дека воедно целта на третата анализа е и да утврди какво влијание имаат наметнатите обврски на операторите со значителна пазарна моќ на пазарот за завршување на повик во РМ и вертикално интергираните пазари со него. Како резултат на тоа Агенцијата ке утврди дали воведените мерки со втората анализа ја постигнале својата цел, приближување кон рамнотежа на пазарот (еквилибриум-состојба во која сите три оператори имаат пазарно учество од 33,3% по број на претплатници) предвидена со развиениот Bottom up LRIC модел.

Втора цел која се наметнува за анализирање, елаборирaн во овој Нацрт документ е регулаторната стратегија на Агенцијата дефинирана во Нацрт стратегијата на Агенцијата за електронски комуникации објавена на веб страната на Агенцијата на ден 24.01.2012 година. Имено, во точка 4 и 4.1 од Нацрт стратегијата се елаборирани регулаторните стратегии за делување на Агенцијата на пазарот за мобилна телефонија како и општествените придобивки од измените на постојната регулација на цените за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи. Во точка 2.6 е наведено *„ АЕК- помеѓу другите работи- ги регулира и цените за започнување на повик и завршување на повик во мобилната мрежа. Одлуката на АЕК за регулирање на мобилниот сообраќај е подржана од студии за трошоци со користење на BULRIC+ моделот за мобилни мрежи подготвен од Deloitte Загреб. Како што веќе беше споменато во контекст на завршување на повик во фиксната мрежа, овој модел го содржи TSLRIC пристапот, кој не се усогласува со релевантната Препорака на Комисијата на ЕК. Оваа Препорака промовира „чиста“LRIC методологија (методологија на долгорочни инкрементални трошоци) за пресметка на цените за завршување на повик. Објаснувањето користи стандардна микроекономија да покаже дека една компанија која цели кон зголемување на добивката и води постоечки бизнис ќе нуди нова услуга (во овој случај: завршување на повици од други мрежи) , ако инкременталните приходи заработени со таа услуга се барем толку високи колку и инкременталниот трошок за оваа нова услуга. Согласно конкурентните услови, цените за завршување на повик ќе мора да бидат еднакви на оние „чисти“ долгорочни инкрементални трошоци. Основната, практична разлика во однос на моделот BULRIC+ на Deloitte и многу*

други поконвенционални модели е таа што пресметката на чисти долгорочни инкрементални трошоци не ги зема предвид заедничките трошоци и режиските трошоци, ако тие не се предизвикани од воведување на таа нова услуга. Само оној трошок кој е директно предизвикан од дополнителната услуга на предвидени нивоа на побарувачка е вклучен во пресметката. Пристапот на чисти долгорочни инкрементални трошоци секогаш генерира значително пониски проценки за приходот од долгорочните инкрементални трошоци за разлика од конвенционалната TSLRIC+ пресметка. Промената на методологијата на пресметка на цени во „чиста“ LRIC не само што ќе овозможи подобро приближување на инкременталните трошоци на завршување на сообраќај на трета страна, туку исто така ќе го елиминира нарушувањето на пазарот создадено од превисоките цени на мобилниот сообраќај кои беа пресметувани со стандардните модели. Економската последица од ваквиот преод кон цени на завршување на повик засновани на „чиста“ LRIC методологија е намалување на приходите од завршување на повици што до одреден степен е резултат на позицијата на секој мобилен оператор со значителна пазарна моќ. Ова доведува до ситуација, каде вкрстеното субвенционирање на повиците на нет, веќе не може да се финансира од приходите добиени од завршување на повик од други мрежи. Очекувањето е дека мобилните оператори ќе нудат пакети кои не прават разлика помеѓу сообраќајот на мрежа и надвор од неа (on-net и off-net). Непосредната последица ќе биде што ќе се зголемат стапките на преодност (и интензитет на конкуренција), бидејќи од гледна точка на претплатниците на мобилна мрежа сите мрежи може да се сметаат како една. Таканаречената надворешност на (позитивна) мрежа-дополнителна придобивка која клиентот може да ја има е тоа што ќе може да допре до поголем број на претплатници по иста цена. Како надополнување, сите неефикасности, како поголем број на мобилни телефони и повеќе броеви, итн., создадени од вештачки поделените групи на корисници на мрежи ќе бидат отфрлени како премногу скапи. Конечно, „чистите“ LRIC цени за мобилен сообраќај се силен мотив да се управува со ефикасни мрежи и одлуките на клиентите веќе нема да бидат под големо влијание на релативната големина на операторите на мобилна мрежа и со размислувања кој претплатник е во која мрежа. Цената и квалитетот на услуга се очекува да бидат најважни определувачи за одлуките на клиентите.“

4 Дефиниции

Согласно член 4 од Законот за електронски комуникации став 1 точка 7:

Јавна мобилна комуникациска мрежа (во понатамошниот текст мобилна мрежа) е електронска комуникациска мрежа што се користи за обезбедување на мобилни комуникациски услуги достапни на јавноста.

Согласно член 40 од Законот за електронски комуникации став 1:

Оператор со значителна пазарна моќ е оператор на јавна комуникациска мрежа или давател на јавна комуникациска услуга се смета дека поседува значителна пазарна моќ на релевантен пазар на јавни комуникациски мрежи или услуги во определено географско подрачје, доколку има моќ

и капацитет самостојно или со други оператори или даветели на услуги да дејствува независно од конкурентите и корисниците на тој пазар во однос на цените или понудата.

Согласно член 40 од Законот за електронски комуникации став 2:

Оператори со значителна пазарна моќ се јавуваат доколку два или повеќе оператори работат на релевантен пазар чија структура им овозможува координирани ефекти или паралелни активности, и тие може да бидат третирани како оператори кои заеднички поседуваат значителна пазарна моќ на релевантен пазар, дури и во отсуство на структурни или други врски меѓу нив.

Согласно член 40 став 3 "ако еден оператор или давател на услуга има значителна пазарна моќ на релевантен пазар тој ќе се смета дека има значителна пазарна моќ и на друг близок пазар доколку врските меѓу двата пазари се такви што дозволуваат пазарната моќ од едниот пазар да се префрли на другиот пазар'.

Согласно член 10 **Доминантна позиција** од Законот за заштита на конкуренцијата („Службен Весник на РМ" бр.145/10 и 136/11) став 1 „Едно претпријатие има доминантна позиција на релевантниот пазар, ако како потенцијален продавач или купувач на определен вид стоки и/или услуги:

1.Нема конкуренти на релевантиот пазар или

2.Во споредба на своите конкуренти има водечка позиција на релевантниот пазар, а особено со оглед на:

- Пазарниот удел и позиција и/или
- Финансиска моќ и/или
- Пристапот до изворите на набавка или на пазарот и/или
- Поврзаноста со другите претпријатија и/или
- Правните или физичките пречки за влез на другите претпријатија на пазарот и/или
- Способноста за диктирање на пазарните услови со оглед на неговата понуда или побарувачка и/или
- Способноста за исклучување на другите конкуренти на пазарот со насочување кон други претпријатија."

Согласно член 10 од Законот за заштита на конкуренцијата став 2 "се претпоставува дека едно претпријатие има доминантна позиција, ако неговиот удел на релевантниот пазар изнесува повеќе од 40%, освен ако претпријатието не го докаже спротивното."

Согласно член 10 од Законот за заштита на конкуренцијата став 3 "се претпоставува дека две или повеќе правно независни претпријатија на определен релевантен пазар имаат заедничка доминантна позиција ако настапуваат или делуваат заеднички на релевантниот пазар."

5 Постапка во третата анализа на пазарот 12

Постапката на определување на оператори со значителна пазарна моќ во областа на електронските комуникации се состои од три основни чекори:

- Првиот чекор се однесува на утврдување на релевантните пазари во областа на електронските комуникации. Согласно член 41 од Законот за електронските комуникации ("Службен весник на Република Македонија", бр.13/05, 14/07, 55/07, 98/08, 83/10 и 13/12), Директорот на Агенцијата за електронски комуникации на ден 15.04.2011 година донесе Одлука за дополнување на одлуката за утврдување на релевантни пазари, во согласност со утврдените релевантни пазари во препораката на Европската Комисија за релевантни пазари на производи и услуги, објавена во службено гласило на Европската Унија (OJ.L 114 од 08.05.2003 година).

- Во вториот чекор Агенцијата за електронски комуникации во соработка со Комисијата за заштита на конкуренцијата спроведува анализа на релевантниот пазар, во рамките на која се утврдува дали пазарот е развиен и дали на пазарот постои конкуренција.

- Во третиот чекор, согласно член 41 став (3) од Законот за електронските комуникации ("Службен весник на Република Македонија", бр.13/2005, 14/2007, 55/2007 и 98/2008) доколку Агенцијата за електронски комуникации врз основа на спроведената трета анализа утврди дека на пазарот сеуште нема доволно конкуренција, или условите на пазарот не покажуваат приближување кон состојба на ефективна конкуренција, АЕК има обврска во соработка со органот надлежен за заштита на конкуренцијата да одлучи кој или кои оператори имаат значителна пазарна моќ на тој пазар и да ги определи соодветните обврски во насока на обезбедување на фер и целосна конкуренција на пазарот. Дополнително, согласно член 42 Агенцијата во определени временски периоди, во соработка со органот надлежен за заштита на конкуренцијата, е должна да го преиспита постоењето на ефективна конкуренција на одреден релевантен пазар. Исто така доколку АЕК со третата анализа утврди дека наметантите обврски по завршувањето на втората анализа не ја постигнале предвидената цел, треба да изврши ревизија на развиениот Bottom- up LRIC+ модел како и на резултатите добиени врз негова основа.

6 Преглед на понудата на јавни мобилни комуникациски услуги

За завршување на повик во јавна мобилна телекомуникациска мрежа потребно е меѓусебно поврзување на мрежите врз основа на договорите за интерконекција помеѓу операторите. Поврзувањето на мрежите може да се оствари преку директно поврзување со мрежата на операторот за завршување на повик или преку посредство на трета страна (за транзитирање на повик). Надоместоците за услугата завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи и условите за интерконекција помеѓу операторите потписници на таквиот договор се дефинирани во Договорите за интерконекција помеѓу операторите, во согласност со одобрената Референтна понуда за интерконекција на оператор со значителна пазарна моќ. Во Р.Македонија

надоместоците за завршување на повик се пресметуваат исклучиво врз основа на реализиран сообраќај, односно не се пресметува надоместок за воспоставување на повик. Размената на сообраќајот во мобилните мрежи се одвива преку интерконекциските точки предвидени во самите договори за интерконекција помеѓу операторите.

Договорите за транзит (овозможување на поврзување со посредство на трета страна) се важни од аспект на овозможување на поврзување на помалите оператори со другите мобилните мрежи.

Во овој момент завршувањето на повик во мобилни мрежи кој започнал во друга мобилна мрежа се остварува исклучиво по пат на директни интерконекции. Трите оператори кои делуваат на пазарот за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи во РМ имаат склучено меѓусебни интерконекциски договори. За разлика од завршување на повикот од други мобилни мрежи која што исклучиво се одвива со директна интерконекција помеѓу операторите, завршување на повик од јавни фиксни комуникациски мрежи и завршување на повик од мрежи во странски држави се одвива и преку транзитирање на сообракај преку друга мрежа на оператор кој има склучено договор со операторот во чија што мрежа треба да заврши повикот. Во случај на користење на транзит на повик, операторот и/или давателот на услуга од чија што мрежа започнува повикот му плаќа определен надоместок на операторот кој што има склучено интерконекциски договор со операторот во чија што мрежа треба да заврши повикот за користењето на мрежата за повикот да може да заврши до бараната локација. На тој начин преку транзит на сообраќај малите оператори и/или даватели на услуги можат да имаат бенефит од интерконекциските договори со поголемите оператори.

Мобилните оператори кои што технички и економски овозможуваат завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи до крајни корисници се релевантни оператори на релевантниот пазар бр.12, пазар за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи.

Во Р.Македонија во моментов постојат три оператори на јавни мобилни комуникациски мрежи и истите се и даватели на јавни мобилни комуникациски услуги: Т-Мобиле Македонија АД Скопје, ОНЕ АД Скопје и ВИП оператор кои што имаат национална мрежа и кои што обезбедуваат услуга за завршувањето на повик до крајните корисници. Исто така во службената евиденција на Агенцијата е евидентирано Друштво за телекомуникациски услуги Ало Телеком ДООЕЛ Скопје за обезбедување на јавно достапни телефонски услуги во јавна мобилна комуникациска мрежа со датум на започнување 30.04.2012 година. Истиот сеуште не започнал со работа и со обезбедување на услуги на наведениот пазар.

Согласно Законот за телекомуникациите (Службен весник на РМ бр. 33/96, 17/98, 28/2000, 4/2002 и 37/2004) помеѓу Министерството за транспорт и врски и Мобимак (правен претходиник на Т-Мобиле Македонија АД за мобилни комуникации Скопје), на ден 05.06.2001 е склучен договор за концесија кој што престанува да важи на 04.09.2008 година врз основа на член 12 од Законот за изменување и дополнување на Законот за електронските комуникации (Службен весник на РМ бр. 98/08).Во месец Септември 2005 година е извршена нотификација на Т-Мобиле Македонија во служената евиденција на АЕК која што нотификација е дополнета во Септември 2008 година.Операторот Т-Мобиле Македонија на ден 17.12.2008 година доби одобрение за користење на радиофреквенции за обезбедување на 3G услуги како техничко технолошка надградба на своите капацитети.

Согласно Законот за телекомуникациите (Службен весник на РМ бр. 33/96, 17/98, 28/2000, 4/2002 и 37/2004) помеѓу Министерството за транспорт и врски и МТС услуги на мобилна телефонија (правен претходиник на Космофон услуги на мобилна телефонија АД Скопје), на ден 21.12.2001 е склучен договор за концесија и истиот престанува да важи на 04.09.2008 година врз основа на член 12 од Законот за изменување и дополнување на Законот за електронските комуникации (Службен весник на РМ бр. 98/08). Агенцијата за електронски комуникации во текот на месец Декември 2005 година изврши нотификација на Космофон услуги на мобилна телефонија АД Скопје во службената евиденција на АЕК, која што во месец Септември 2008 година со престанокот на концесискиот договор е дополнета.Операторот Космофон на ден 11.02.2008 година се здоби со одобрение за користење на радио фреквенции за обезбедување на мобилни услуги од трета генерација на мрежи (3G), и со истата се здоби со можност за проширување на понудениот спектар на услуги во рамките на својата мобилна мрежа. Космофон АД Скопје достави Решение за упис на промена во Централен Регистар од 30.10.2009 година со кое решение е извршена измена на називот од Космофон АД Скопје во ОНЕ Телекоминикациски услуги АД Скопје.

ВИП оператор се нотифицираше во службената евиденција на АЕК на ден 21.03.2007 година. Во септември 2007 година, отпочна со нудење на услуги на пазарот на мобилна телефонија. Овој оператор нема одобрение за користење на радиофреквенции за обезбедување на 3G услуги како техничко технолошка надградба на своите капацитети.

Агенцијата за електронски комуникации ги определи операторите кои делуваат на пазарот 12 и кои ќе бидат предмет на третата анализа на овој пазар и тие се:

- Т-Мобиле Македонија, Акционерско друштво за мобилни комуникации, Скопје (во понатамошниот текст Т-Мобиле) со сопствена мрежа за обезбедување на услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи.
- ОНЕ, Телекомуникациски услуги АД Скопје, Скопје (во понатамошниот текст ОНЕ) со сопствена мрежа за обезбедување на услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи.
- ВИП Оператор, Друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ, Скопје (во понатамошниот текст ВИП) со сопствена мрежа за обезбедување на услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи.

6.1 Прашалници за пазарот 12

Со цел прибирање на податоци кои се користеа при изработка на првата анализа на релевантниот пазар 16 во Јули 2007 година Агенцијата за електронски комуникации изготви прашалници кои беа доставени до двата оператори на јавни мобилни комуникациски мрежи, Т-Мобиле и Космофон АД Скопје (правен претходник на ОНЕ АД Скопје). Врз основа на податоците обезбедени од овие прашалници Агенцијата за електронски комуникации при спроведување на анализата на овој пазар по прв пат ја определи состојбата на пазарот и соодветните обврски и одговорности, во насока на воспоставување на ефикасна конкуренција. Од Октомври 2007 година трите оператори на јавни мобилни комуникациски мрежи, Т-Мобиле, Космофон и ВИП

доставуваат до Агенцијата за електронски комуникации информации и финансиски податоци на секои три месеци во форма на квартални извештаи за обезбедување на јавни мобилни комуникациски мрежи и/или услуги согласно Упатството за обезбедување на информации и финансиски податоци за анализа на пазар донесено од Комисијата како орган на ден 07.11.2007 година. Како база за спроведување на втората и третата анализа на пазарот 12 Услуги за завршување на повик во мобилни мрежи, Агенцијата за електронски комуникации ги користеше податоците од доставените квартални извештаи.

7 Соработка со Комисијата за заштита на конкуренцијата

Согласно член 41 и 42 од Законот за електронските комуникации ("Службен весник на Република Македонија", бр.13/2005, 14/2007,55/2007, 98/2008, 83/10 и 13/12) при спроведување на третата анализа на релевантниот пазар и определувањето на оператор со значителна пазарна моќ, Агенцијата за електронски комуникации соработуваше со Комисијата за заштита на конкуренцијата. Имено, Агенцијата за електронски комуникации достави допис бр. 13-1704/1 на ден 11.04.2012 со кој го достави изготвениот Нацрт документ заради добивање на мислење.

7.1 Мислење на Комисијата за заштита на конуренцијата

Комисијата за заштита на конкуренцијата со допис број 03-154/2 од 25.04.2012 година го даде следното мислење:

М и с л е њ е

- *Комисијата за заштита на конкуренција е согласна со начинот на кој е дефиниран релевантниот пазар во Нацрт документ за трета анализа на релевантниот големопродажен пазар 12, односно е согласна со ставот на Агенцијата за електронски комуникации дека постојат три одвоени пазари за големопродажба кои нудат услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи, Т-Мобиле Македонија, Акционерско друштво за мобилни комуникации, Скопје, ОНЕ Телекомуникациски услуги АД, Скопје и ВИП Оператор, Друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ Скопје.*
- *Комисијата за заштита на конкуренција е согласна со ставот на Агенцијата за електронски комуникации дека Т-Мобиле Македонија, Акционерско друштво за мобилни комуникации Скопје, ОНЕ Телекомуникациски услуги АД Скопје и ВИП Оператор друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ Скопје продолжуваат да имаат значителна пазарна моќ на пазарот на услуги за завршување на повик во индивидуална мрежа на големопродажно ниви, како и со заклучоците од анализираниот критериум уделот што операторот го има на релевантниот пазар и промените на неговиот удел на пазарот со текот на времето и степенот на развој на релевантниот пазар.*
- *Истовремено, Комисијата се согласува со обврските кои Агенцијата за електронски комуникации им ги наметнува на Т-Мобиле Македонија Скопје, ОНЕ Телекомуникациски услуги АД Скопје и ВИП Оператор друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ Скопје во Нацрт документот за трета анализа на релевантниот големопродажен пазар 12.*

8 Дефинирање на пазарот

8.1 Вовед

Со Одлуката за дополнување на одлуката за утврдување на релевантни пазари подложни на претходна регулација во Република Македонија, донесена од директорот на Агенцијата за електронски комуникации на ден 15.04.2011 година, а во согласност со утврдените релевантни пазари во препораката на Европската комисија за релевантни пазари на производи и услуги во рамките на телекомуникацискиот сектор, објавена во службено гласило на Европската Унија (OJ.L 114 од 08.05.2003 година), на географското подрачје на Република Македонија се утврдени 14 релевантни пазари.

Предмет на оваа анализа е услугата за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи. Оваа услуга го претставува пазарот 12 од Одлуката за утврдување на релевантни пазари во Република Македонија. За подетално определување на овој пазар неопходно е да се спроведе:

- дефинирање на пазарот на производи и услуги и
- дефинирање на географскиот пазар.

Услугата за завршување на повик (call termination) е пренос на повик кој доаѓа од претплатници од една јавна комуникациска мрежа до мрежната завршна точка на повиканиот претплатник во друга јавна мобилна комуникациска мрежа, идентификуван според претплатничкиот број.

Оваа анализа ја опфаќа само големопродажната услуга за завршување на повик во мобилни мрежи во Република Македонија, без услугата за завршување на повици во јавни комуникациски мрежи кои потекнуваат од странски држави, транзитираат преку друга национална мрежа и завршуваат во јавните мобилни комуникациски мрежи на домашните оператори. Агенцијата за електронски комуникации ќе го следи понатамошниот развој на пазарот за мобилни мрежи и услуги со цел да определи дали пазарите треба во иднина повторно да бидат дефинирани или анализирани.

8.2 Дефинирање на пазарот на производи и услуги (пазар 12)

Дефинирањето на пазарот на производи и услуги се врши со цел да се определи дали на пазарот сеуште постои оператор и давател на услуга за завршување на повик во мобилна мрежа кој има моќ и капацитет самостојно или заедно со други оператори или даватели на услуги да дејствува независно од конкурентите и корисниците на тој пазар во однос на надоместокот или понудата, со што се намалува конкуренцијата на тој пазар и се ограничува изборот на корисниците во однос на таа комуникациска услуга. Дефинирањето на пазарот на производи и услуги се врши со помош на два критериума:

1.Супституција на страната на побарувачката (Demand side substitution)

2.Супституција на страната на понудата (Supply side substitution)

8.3 Супституција на страната на побарувачката

За да се определи дали постојат супститути на страната на побарувачката кои би требало да се вклучат во релевантниот пазар, неопходно е да се испита каков ефект има порастот на надоместокот на услугата за завршување на повик врз профитабилноста на операторот во чија мрежа тој повик завршува. Агенцијата за електронски комуникации го испита ефектот и врз малопродажните и врз големопродажните услуги или алтернатива (со други зборови) и врз крајните корисници и врз давателите на услуги за завршување на повик во мобилна мрежа за крајни корисници.

И покрај тоа што, според Одлуката за утврдување на релевантни пазари, пазарот 12 односно услугите за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи спаѓаат во релевантни пазари за продажба на производи и услуги на големо, сепак не можеме да кажеме дека овој пазар е целосно независен од пазарот за малопродажба на услугата за завршување на повик во јавни мобилни мрежи за крајни корисници. Имено, побарувачката на пазарот на големопродажба непосредно зависи од побарувачката на пазарот на малопродажба односно од побарувачката на крајните корисници на операторите. Услугите за завршување на повик се составен дел од услугите за пренос на говор. Услугата за пренос на говор се остварува со започнување на повик од претплатник на мобилна мрежа или од јавните фиксни комуникациски мрежи од фиксна локација. Поради тоа, Агенцијата за електронски комуникации анализата на овој пазар ја започна со анализа на пазарот на малопродажба.

8.4 Супституција на страната на побарувачката – малопродажба

Супститутицијата на страната на побарувачката на пазарот на малопродажба се определува врз основа на заменливоста на услугите гледано од аспект на корисникот. Определувањето на супститути на страната на побарувачката овозможува да се определи дали постои услуга или услуги кои гледано од аспект на корисникот се заменливи во случај на релативно зголемување на цените. Производите или услугите за кои ќе се определи дека се меѓусебно заменливи значи дека припаѓаат на ист пазар. Доколку значителен процент од корисниците се одлучат да преминат на употреба на друга услуга или да преминат во друг оператор кој ја нуди истата услуга со што порастот на цената на оваа услуга ќе стане непрофитабилен, значи дека на страната на побарувачката постои супституција и дека услугата и расположивиот супститут припаѓаат на ист пазар. Еден од начините на определување на супституција на страната на побарувачката на пазарот на малопродажба е испитувањето на однесувањето на крајните корисници кои го започнуваат повикот и крајните корисници кои го примаат повикот.

8.5 Однесување на крајните корисници при зголемување на надоместокот на услугата за завршување на повик

8.5.1 Однесување на крајните корисници кои примаат повик, при зголемување на надоместокот на услугата за завршување на повик

Однесувањето на крајните корисници при зголемување на надоместокот на услугата за завршување на повик се разликува во зависност од тоа дали корисникот го започнува (иницира) или го прима повикот. Имено, **„**принципот според кој страната која го започнува (иницира) повикот плаќа**“** (CPP - calling party pays) има големо влијание врз однесувањето на корисниците при промената на надоместокот на услугата за завршување на повик.

Според овој принцип, надоместокот на услугата за завршување на повик, кој на пазарот на големопродажба операторот А му го пресметува на операторот Б, паѓа на товар на крајниот корисник кој го започнува повикот и кој го плаќа малопродажниот надоместок утврден од операторот А согласно неговиот ценовник и согласно дестинацискатa мрежа на бираниот претплатник. Надоместокот за завршување на повици, односно надоместокот утврден со договорите за интерконекција помеѓу операторите е вклучен во малопродажните надоместоци утврдени од операторите за оставрување на повици иницирани од нивните претплатници согласно дестинацискатa мрежа на бираниот број/претплатник. Оттука, корисникот кој го прима повикот нема интерес да влијае на намалување на надоместокот на услугата за завршување на повик.

Крајниот ефект од овој принцип на пазарот на малопродажба (пазарот за остварување на повик од фиксна кон мобилна и пазарот за остварување на повик од мобилна кон мобилна мрежа) е дека операторите на јавни мобилни комуникациски мрежи и давателите на јавни мобилни комуникациски услуги имаат интерес и моќ надоместокот за интерконекција да го држат на високо ниво поради две основни причини:

- Да остваруваат повисок профит како резултат на повисоките надоместоци
- Да ги привлечат корисниците на другите оператори да се приклучат кон нивната мрежа/да станат нивни корисници.

Имено, во моментов во Република Македонија има, три оператори на јавна мобилна комуникациска мрежа и даватели на јавни мобилни комуникациски услуги и триесет и осум даватели на јавна телефонска услуга на фиксна локација. Како резултат на фактот што надоместокот за интерконекција не е симетричен, трите мобилни оператори и даватели на услугата за завршување на повик во јавна мобилна комуникациска мрежа би имале интерес да го држат овој надоместок на високо ниво со цел да ги привлечат корисниците на друг оператор да се приклучат кон нивната мрежа.

Гледано од аспект на крајните корисници кои го примаат повикот, може да се случи да се одлучат да преминат кон друг оператор доколку сметаат дека зголемувањето на надоместокот за

завршување на повик во голема мера влијае на бројот на повиците кои ги примаат. Меѓутоа ваквото однесување на крајните корисници зависи од следните услови:

- Крајните корисници на мобилни мрежи и услуги треба да ги вреднуваат повиците кои ги примаат до тој степен да значителното намалување на бројот на повици кои ги примаат, а кое настанува како резултат на пораст на надоместокот на услугата за завршување на повикот, влијае на нивната одлука да преминат кон друг мобилен оператор;
- Крајните корисници кои го започнуваат повикот мора да бидат осетливи на промените на надоместоците кон бираните броеви/претплатници што ги опслужува друг оператор кои ги плаќаат како резултат на промената на надоместокот за завршување на повик, кој го плаќа операторот согласно склучен договор за интерконекција,.
- Крајните корисници кои го започнуваат повикот мора да го знаат надоместокот за завршување на повик во бараната мобилна мрежа.

Агенцијата за електронски комуникации смета дека само во случај кога и трите услови се исполнети, однесувањето на претплатниците на мобилни мрежи и услуги ќе може да влијае како конкурентна препрека на надоместоците на услугите за завршување на повик, со што операторите на мобилни мрежи и давателите на мобилни комуникациски услуги при секоја промена, односно зголемување на надоместокот на услугата за завршување на повик ќе се соочат со голем ризик од намалување на бројот на претплатници.

Однесувањето на крајните корисници, Агенцијата за електронски комуникации го оцени врз основа на истражување спроведено од Strategic Marketing and Media Research - Part of StrategicPuls Group and Member of ESOMAR под наслов Испитување на јавното мислење во однос на пазарот на електронски комуникации во Р.Македонија (Февруари 2012).

Врз основа на податоците на ова истражување, Агенцијата за електронски комуникации утврди дека 87% од целната популација во Р.Македонија на прашањето “Дали во последните шест месеци сте го промениле операторот на мобилна телефонија кој сте го користеле’? 2% одговориле позитивно. На прашањето “Од кои причини не користите СИМ картички од различни мрежи’? 55% проценти одговориле броевите што најчесто ги вртам се на истиот мобилен оператор.

Врз основа на овие податоци Агенцијата за електронски комуникации донесе заклучок дека крајните корисници кои го примаат повикот, зголемувањето на надоместокот на услугата за завршување на повик не го вреднуваат до тој степен да значителното намалување на бројот на повици кои ги примаат, кое настанува како резултат на пораст на надоместокот на услугата за завршување на повикот, влијае на нивната одлука да преминат кон друг мобилен оператор.

Сензибилноста на крајните корисници кои го започнуваат повикот како и нивното познавање на надоместокот за завршување на повик во мрежата во која што се наоѓа бараната страна се опфатени во анализата на однесувањето на крајните корисници кои го започнуваат повикот подолу во параграф 8.5.2.

8.5.2 Однесување на крајните корисници кои започнуваат повик, при зголемување на надоместокот на услугата за завршување на повик

Според Агенцијата за електронски комуникации зголемувањето на надоместокот на услугата за завршување на повик ќе влијае на однесувањето на крајните корисници кои го започнуваат повикот и тие ќе се префрлат кон користење на алтернативна услуга за задоволување на крајната цел само доколку се исполнети следните услови:

- Крајните корисници кои го започнуваат повикот мора да знаат во која мобилна мрежа ќе заврши повикот.
- Претплатниците кои го започнуваат повикот мора да ја знаат цената за завршување на повик во бараната јавна мобилна комуникациска мрежа.
- Претплатниците кои го започнуваат повикот мора да бидат осетливи на промените на надоместоците кон бираните броеви/претплатници што ги опслужува друг оператор кои ги плаќаат како резултат на промената на надоместокот за завршување на повик, кој го плаќа операторот согласно склучен договор за интерконекција.

Крајните корисници кои го започнуваат повикот во поголемиот случај не се запознаени со надоместокот за завршување на повикот во различна мрежа од причина што надоместокот за завршување на повици, односно надоместокот утврден со договорите за интерконекција помеѓу операторите е вклучен во малопродажните надоместоци утврдени од операторите за остварување на повици иницирани од нивните претплатници согласно дестинациската мрежа на бираниот број/претплатник. Дополнителна причина за малата запознаеност на крајните корисници кои што го започнуваат повикот поврзана со надоместокот за завршување на повик во различни мрежи е отпочнувањето на нудење на услугата за преносливост на броеви од страна на операторите. Имено со оваа услуга корисниците кои што го започнуваат повикот во повеќето случаи не знаат во чија мрежа се наоѓа бараната страна и поради тоа како и поради горенаведеното не ја знаат и висината на надоместокот кој што требаат да го платат за завршување на повик во бараната мрежа.

Поради овие причини Агенцијата за електронски комуникации смета дека крајните корисници кои го започнуваат повикот не реагираат на малите но значајни промени на надоместокот за завршување на повик.

За крајните корисници кои го започнуваат повик да бидат осетливи на промените на надоместокот за завршување на повик потребно е зголемувањето на надоместокот за завршување на повик автоматски да биде евидентно во различните малопродажни надоместоци кон различните мрежи. Ваквото зголемување на надоместокот не е евидентно во случаите кога операторот нуди еднакви малопродажни цени кон различни мрежи. Во тој случај, зголемувањето на надоместокот за завршување на повик во определена мрежа би бил помалку воочлив за крајните корисници. При состојба на користење на ценовни пакети каде што малопродажните надоместоци се еднакви без оглед на мрежата каде што ќе заврши повикот е помалку веројатно дека зголемувањето на надоместокот за завршување на повик во определена мрежа ќе доведе до намалување на бројот на тие повици. Крајните корисници кои го започнуваат повикот имаат

можност да бираат помеѓу повеќе различни тарифни модели кои ги нудат операторите на мобилни мрежи и давателите на јавни мобилни комуникациски услуги. Од тарифниот модел кој ќе го изберат зависи и висината на надоместокот на услугата за започнување на повик кој ќе треба да го платат. Корисниците кои избрале тарифен модел со вклучени бесплатни минути за разговор ќе имаат помали трошоци за остварување на повикот од оние кои одбрале тарифен модел без бесплатни минути. Бидејќи надоместокот за завршување на повици, односно надоместокот утврден со договорите за интерконекција помеѓу операторите е вклучен во малопродажните надоместоци утврдени од операторите за остварување на повици иницирани од нивните претплатници согласно дестинациската мрежа на бираниот број/претплатник, произлегува дека оние корисници кои одбрале модел со бесплатни минути ќе бидат помалку сензитивни на промените на надоместокот на услугата за завршување на повик.

Врз основа на претходното образложение, Агенцијата за електронски комуникации смета дека однесувањето на корисниците на јавни мобилни комуникациски мрежи и услуги кои го започнуваат повикот, при зголемување на надоместокот на услугата за завршување на повик, не може да влијае како конкурентна препрека на овие надоместоци.

Доколку и покрај претходно кажаното, претпоставиме дека осетливоста на крајните корисници кои го започнуваат повикот при зголемување на надоместокот на услугата за завршување на повик е голема и тие се одлучат оваа услуга да ја задоволат преку супституција, ваквото нивно однесување може да влијае на зголемување на конкуренцијата на пазарот. Сепак, Агенцијата за електронски комуникации би сакала да истакне дека по спроведената анализа дојде до заклучок дека ниту една од потенцијалните опции на крајниот корисник не може да се смета како значаен алтернативен супститут. Образложението е дадено подолу.

8.6 Супститути

Постојат повеќе можности за супституција на услугата за завршување на повик на пазарот на малопродажба, и тоа:

- Мобилен или фиксен – кон – фиксен повик како супститут на мобилен – кон – мобилен повик во различна мрежа
- Мобилен – кон – мобилен повик во иста мрежа како супститут на мобилен – кон – мобилен повик во различна мрежа
- SMS, MMS како супститут на фиксен или мобилен – кон – мобилен повик.

8.6.1 Мобилен или фиксен – кон – фиксен повик како супститут на мобилен – кон – мобилен повик во различна мрежа

Како резултат на зголемување на надоместокот на услугата за завршување на повик, крајниот корисник кој го започнува повикот може да одлучи повикот мобилен-кон-мобилен повик во различна мрежа да го оствари преку повик до бараниот корисник од типот мобилен-кон-фиксен или фиксен-кон-фиксен. Меѓутоа, повикот од мобилна или фиксна-кон-фиксна мрежа не претставува значаен супститут на повик од мобилна-кон-различна мобилна мрежа и не може да влијае како конкурентна препрека на надоместоците на услугата за завршување на повик на пазарот на големопродажба. Имено, повикот кон фиксна мрежа не е соодветна супституција на повикот на мобилен кон мобилен во различна мрежа затоа што не ја задоволува суштината и предноста на мобилната телефонија, да во секое време крајниот корисник кој го започнува повикот може да воспостави врска со бараниот корисник, односно доколку бараниот корисник во моментот на остварување на повикот не се наоѓа во близина на својата фиксна линија истиот повик нема да може да биде реализиран

Агенцијата за електронски комуникации однесувањето на крајните корисници го оцени врз основа на истражување спроведено од Strategic Marketing and Media Research - Part of Strategic Puls Group and Member of ESOMAR под наслов Испитување на јавното мислење во однос на пазарот на електронски комуникации во Р.Македонија (Февруари 2012).

Од вкупниот број на испитаници на прашањето “Колку често телефонирате од мобилен на фиксен телефон” само 19% одговориле Секогаш кога имам потреба.

Врз основа на горенаведеното Агенцијата за електронски комуникации смета дека повикот од мобилна или фиксна-кон-фиксна мрежа не е ефикасна супституција на повикот од мобилна-кон-различна мобилна мрежа и нема придонес во зголемувањето на конкуренцијата на пазарот за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи и/или услуги.

8.6.2 Мобилен – кон – мобилен повик во иста мрежа како супститут на мобилен – кон – мобилен повик во различна мрежа

Повикот од мобилен-кон-мобилен во иста мрежа може да биде значаен супститут на повикот од мобилен-кон-мобилен во различна мрежа. Меѓутоа, потребно е крајниот корисник кој го започнува повикот да биде претплатник на истата мрежа како и корисникот кој го прима повикот или да биде претплатник на повеќе од една мрежа за да ги започнува или завршува повиците т.е. да поседува повеќе од една претплата за мобилни телефонски услуги во форма на повеќе од една SIM картички или повеќе од еден број на кој ќе може да го добие бараниот корисник.

На прашањето “Колку СИМ картички во различни мрежи користите во моментов’? кое е составен дел на истражувањето спроведено од Strategic Marketing and Media Research - Part of StrategicPuls Group and Member of ESOMAR под наслов Испитување на јавното мислење во однос на пазарот на електронски комуникации во Р.Македонија (Февруари 2012), 74 % од целната популација одговориле дека користат исклучиво една СИМ картичка за остварување на повици во различни мрежи.Врз основа на овој резултат Агенцијата за електронски комуникации заклучи дека само мал дел од целната популација користи повеќе СИМ картички за намалување на трошоците кои се јавуваат како резултата на повикот мобилен кон мобилен во различна мрежа.

На прашањето “Од кои причини не користите повеќе SIM картички во различни мрежи? 55 % од целната популација одговориле дека броевите што најчесто ги вртат се на истиот мобилен оператор .

Како резултата на ова прашање Агенцијата за електронски комуникации заклучи дека крајните корисници не се сензитивни на промените на надоместокот за завршување на повик до тој степен да при зголемување на истиот се одлучат да се префрлат на мрежата на друг мобилен оператор.

Операторите на јавни мобилни комуникациски мрежи и давателите на јавни мобилни комуникациски услуги пакетите со телефонски апарати заедно со SIM картичка во повеќето случаи ги продаваат така што тие телефонските апарати се кодираат и може, да се употребува исклучиво во нивната мрежа што преставува дополнителна пречка во ваквата можност за супституција.

Оттука, Агенцијата за електронски комуникации смета дека повикот од мобилен-кон-мобилен во иста мрежа не само што не може да се смета како ефикасен супститут на повикот од мобилен-кон-мобилен во различна мрежа, туку може да придонесе и до намалување на конкуренцијата на услугата за завршување на повик.

Според тоа, Агенцијата за електронски комуникации смета дека овој тип на супституција не може да биде доволно ефикасен за да обезбеди конкурентна препрека на надоместокот на услугата за завршување на повик, и дека овие две услуги не припаѓаат на ист пазар.

8.6.3 SMS, MMS како супститут на фиксен или мобилен – кон – мобилен повик

SMS - услугата за испраќање на кратки пораки овозможува размена на текстуални пораки помеѓу крајните корисници преку нивните мобилни телефонски апарати. Еден од недостатоците на услугата за испраќање на кратки пораки е тоа што пораките се релативно кратки затоа што бројот на дозволени карактери во една текстуална порака е лимитиран на 160 карактери (иако постојат телефонски апарати кои овозможуваат поврзување на повеќе од една кратки пораки). За разлика од мобилните повици за пренос на говор, кратките пораки не се испраќаат во истиот момент, туку се испраќаат најпрвин до центарот за кратки пораки на операторот чиј претплатник испратил кратка порака, пораката се складира во центарот за кратки пораки, а потоа се испраќа до центарот за пораки на операторот за чиј претплатник е адресирана кратката порака, кој ја испраќа пораката до својот претплатник, па како резултат на ова не се обезбедува можноста за моментална интеракција и конверзација. Прашањето за тоа дали кратките пораки се супститут на фиксен или мобилен-кон-мобилен повик е релевантно само доколку како супститути кратките пораки влијаат на профитабилноста на операторите на мобилни мрежи и давателите на јавни мобилни комуникациски услуги за завршување на повик. Имајќи го во предвид фактот дека услугата за завршување на кратка порака ја обезбедува истиот оператор на мобилни мрежи и давател на јавни мобилни комуникациски услуги што ја обезбедува и услугата за завршување на повик, можеме да претпоставиме дека тој оператор надоместоците за кратки пораки може да ги определува на начин и на ниво кое ќе му овозможи да го избегне евентуалното конкурентно влијание врз надоместокот на услугата за завршување на повик. Според тоа, Агенцијата за електронски комуникации смета дека дури и да постои супституција на пазарот на малопродажба

како што е услугата за испраќање на кратките пораки како супститут на фиксен или мобилен-кон-мобилен повик, таа супституција не може да има значајно влијание врз профитабилноста на операторот на мобилни мрежи и давателот на јавни мобилни комуникациски услуги, а со тоа и на дефинирањето на пазарот на големопродажба, бидејќи надоместоците за завршување на двете услуги ги контролира истиот оператор што ја обезбедува и услугата за завршување на повик.

Агенцијата за електронски комуникации смета дека испраќањето на порака како услуга не е супститут на говорот на пазарот за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи и оваа услуга не е дел од анализираниот пазар.

8.7 Иницијални заклучоци за супституцијата на страната на побарувачката на пазарот на малопродажба

Агенцијата за електронски комуникации смета дека во моментов на пазарот на малопродажба не постојат ефикасни супститути кои би можеле да влијаат како конкурентна препрека на надоместоците на услугите за завршување на повик. Ставот на Агенцијата за електронски комуникации е дека во блиска иднина не постојат јасни изгледи за значителни промени во однесувањето на крајните корисници на јавни мобилни комуникациски мрежи и услуги кои би можеле да се наметнат како конкурентна препрека на услугата за завршување на повик.

Од горе наведено Агенцијата смета дека при зголемување на цената на повикот нема ефикасна услуга која би го заменила говорот и која би се наметнала како конкурентска препрека на услугата за завршување на повик.

8.8 Супституција на страната на побарувачката – големопродажба

На ниво на големопродажба, супституцијата на услугата за завршување на повик во мрежата на еден оператор на мобилни мрежи и давател на јавни мобилни комуникациски услуги со услуга за завршување на повик во мрежа на друг мобилен оператор на мобилни мрежи и давател на јавни мобилни комуникациски услуги, не може да претставува конкурентна препрека на надоместокот на услугата за завршување на повик, од причина што операторот А кој сака да обезбедува услуга за завршување на повик кон корисник од операторот Б мора услугата за завршување на тој повик да ја купи од операторот Б, бидејќи во спротивно нема да биде во можност да го реализира тој повик.

8.9 Иницијални заклучоци за супституцијата на страната на побарувачката на пазарот на големопродажба

Врз основа на погоренаведеното Агенцијата смета дека во моментов не постои супституција на услугата за завршување на повик на страната на побарувачката на пазарот на големопродажба и дека не постојат изгледи дека ситуацијата во блиска иднина ќе се промени.

8.10 Супституција на страната на понудата

Супституција на страната на понудата се јавува кога како реакција на зголемување на цената на производот А, понудувачите на производот Б ќе се префрлат на понуда на производот А и ќе го направат зголемувањето на цената на овој производ непрофитабилно. Супституцијата на страната на понудата може да се разгледува од аспект на малопродажба и од аспект на големопродажба.

8.10.1 Супституција на страната на понудата - малопродажба

За да постои супституција на страната на понудата на малопродажно ниво потребно е останатите даватели на услуги кои што во моментот не ја нудат услугата за завршување на повик во мрежата во која што крајниот корисник кој го започнал повикот сака истиот да заврши, може да започнат да ја нудат, доколку операторот кој што ја нуди услугата за завршување на повик направи мали но значајни зголемувања на надоместокот за завршување на повик. Другите оператори и/или даватели на услуги освен операторот во чија што мрежа се наоѓа бараниот корисник за да можат да ја понудат ваквата услуга на крајниот корисник кој што го започнува повикот, потребно е да имаат или да добијат пристап до информациите од СИМ картичката на бараниот корисник.

Пристап до информациите од СИМ картичката на бараниот корисник има само операторот од кој што е издадена ваквата СИМ картичка, односно операторот во чија што мрежа се наоѓа бараниот корисник и секој оператор и/или давател на услуги кој што би сакал да има достапност до ваквите информации треба да добие дозвола од операторот сопственик на СИМ картичката.

Агенцијата смета дека ваквата дозвола за достапност до информациите на СИМ картичка нема да биде овозможена од страна на операторот сопственик, од причина што со самото тоа тој би ја намалил својата профитабилност како и бројот на сопствените претплатници. Друг случај на можна супституција на страната на понудата на пазарот на малопродажба за завршување на повик во јавна мобилна комуникациска мрежа, би била возможна доколку би се пронашло програмско решение на SIM картичките кое на крајните корисници ќе им овозможи достапност на повеќе мрежи истовремено. Во тој случај и операторите на мобилни мрежи и давателите на јавни мобилни комуникациски услуги би можеле врз основа на желбата на крајниот корисник да ја изберат мрежата преку која и во која ќе се заврши повикот, меѓутоа според моменталните постоечки технологии оваа ситуација е невозможна.

8.11 Иницијални заклучоци за супституцијата на страната на понудата на пазарот на малопродажба

Агенцијата смета дека ваквите типови на супституција на страната на понудата на пазарот на малопродажба не се можни бидејќи операторите во чија што мрежа се наоѓа бараниот корисник нема да дозволат достапност до информациите што се наоѓаат на СИМ картичката на бараниот корисник односно нема да дозволат услугата за завршување на повик во нивната мрежа да биде понудена од друг оператор и/или давател на услуги.

Агенцијата е на ваквиот став од причина што тоа би довело до намалување на профитабилноста од една страна како и намалување на бројот на сопствени претплатници на операторот во чија што мрежа се наоѓа бараниот корисник од друга страна. Овие две карактеристики се едни од најважните во делувањето на еден оператор на пазарот па поради тоа истиот не би делувал во насока на нивно намалување. Исто така Агенцијата смета дека не постои супституција на страната на понудата на пазарот на малопродажба која би била овозможена со гореспоменатото програмско решение на СИМ картичките од причина што такви SIM картички сеуште не постојат, а оние кои што ги нудат операторите и давателите на јавни мобилни комуникациски услуги може да се употребуваат исклучиво во нивната мрежа.

8.12 Супституција на страната на понудата – големопродажба

Доколку постои супституција на страната на понудата на пазарот на големопродажба значително би се зголемила конкуренцијата на пазарот на услугите за завршување на повик. Меѓутоа, моменталната технологија која ја користат операторите на јавни мобилни комуникациски мрежи и давателите на јавни мобилни комуникациски услуги во Република Македонија не овозможува повик кон корисник на мобилна мрежа да заврши во друга, освен во мрежата на операторот чиј претплатник е бараниот корисник.

8.13 Иницијални заклучоци за супституцијата на страната на понудата на пазарот на големопродажба

Врз основа на горенаведеното Агенцијата за електронски комуникации смета дека не постои супституција на страната на понудата на пазарот на големопродажба.

8.14 Трета генерација на мобилни мрежи (3G)

Два оператора на мобилна телефонија во Р.Македонија започнаа со нудење на услуги од третата генерација на мрежи (3G). Операторот ОНЕ (поранешен Космофон) на ден 11.02.2008 година се

здоби со одобрение за користење на радио фреквенции за обезбедување на услуги од трета генерација на мрежи (3G), и со истото се здоби со можност за проширување на понудениот спектар на услуги во рамките на својата мрежа, со исто такво одобрени за користење на фреквенции за обезбедување на услуги од третата генерација на мрежи се здоби и Операторот Т-Мобиле Македонија на ден 17.12.2008 година.

На база на моделот на работа на постоечките оператори во земјава и од искуствата од други земји каде што се користат 3G мрежи, АЕК заклучи дека говорните услуги за завршување на повик се нудат и во 3G мрежите. Операторите кои што поседуваат одобренија за користење на радио фреквенции за 2G и 3G мрежи ги интегрираат истите и, обезбедуваат роаминг и "handover" помеѓу нив. Гледано од технички аспект 2G и 3G мрежите воглавно се една интегрирана мрежа поради фактот што поголемиот дел од основната мрежа е ист.

За крајните корисници исто така двете мрежи 2G и 3G ќе преставуваат една мрежа и за време на мобилниот разговор корисниците ќе можат да се префрлаат од 2G на 3G мрежата и обратно во зависност од капацитетот и покривањето на истите. Освен според капацитетот и покривањето според кои се определува која мрежа во моментот ќе ја користи крајниот корисник, користењето се определува и од мобилните терминали на крајниот корисник.

Поради горенаведеното многу е тешко да се разграничат повиците кои завршуваат во 2G мрежа од повици кои завршуваат во 3G мрежа, аналогно на тоа АЕК смета дека операторите нема да наплаќаат различна цена за завршување на повик во двете споменати мрежи. Исто така операторот од чија што мрежа започнува повикот нема потреба да биде запознаен во која мрежа завршил нивниот повик.

Од погоре наведените причини АЕК смета дека најдобро решение за операторите е тие да пресметаат еден надоместок за завршување на повик базиран на 2G, без разлика на користената мрежна технологија.

Ако се користи ваквиот предуслов за пресметка на надоместокот за завршување на повик во мобилни мрежи би било сосема разумно и евидентно дека завршувањето на повик во 3G мрежата и завршувањето на повик во 2G мрежа припаѓаат на ист пазар.

Од претходно наведеното АЕК смета дека за услугата завршување на повик, операторот доволно е да поседува технологија од втора генерација на мрежи(2G).

8.15 Мобилен виртуелен мрежен оператор (MVNO)

Мобилен виртуелен мрежен оператор (MVNO) е оператор за мобилна телефонија кој што нема одобрение за користење на радиофреквенции, односно за нудење на своите услуги ги користи радиофреквенциите доделени на мобилниот мрежниот оператор (MNO) со кој има склучено комерцијален договор како и договори за интерконекција со поединечни мобилни мрежни оператори. Истиот може но и не мора да поседува сопствена инфраструктура потребна за обезбедување на јавни мобилни комуникациски услуги. Мобилниот виртуелен оператор може да

издава свои сопствени SIM картички, да поседува свој сопствен мобилен мрежен код (MNC) да поседува мобилен комутациски центар (MSC) и да преговара за роаминг договори.

Агенцијата би сакала да истакне дека нема разлика помеѓу виртуелен мобилен мрежен оператор и други мобилни мрежни оператори во поглед на условите кои што се однесуваат на дефинирање на пазарот за завршување на повик во јавни мобилни телефонски мрежи. Односно во поглед на услуги за завршување на повик виртуелниот оператор делува исто како и мобилните мрежни оператори и тој е единствен оператор кој што може да ја овозможи услугата за завршување на повик до крајните корисници кој што се наоѓат во неговата мрежа.

Единствено виртуелниот оператор (Full MVNO) има можност за контрола на пристапот до неговите услуги за завршување на повик како од економски така и од технички аспект, како и единствен кој има легален пристап до информациите од SIM картичките на крајните корисници кои што се наоѓаат во неговата мрежа.

Агенцијата смета дека доколку постојат виртуелни оператори за мобилна телефонија истите би биле дел од пазарот за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи и/или услуги.

Во моментов, во службената евиденција на Агенцијата е евидентирано Друштво за телекомуникациски услуги Ало Телеком ДООЕЛ Скопје за обезбедување на јавно достапни телефонски услуги во јавна мобилна комуникациска мрежа со датум на започнување 30.04.2012 година. Истиот сеуште не започнал со работа и со обезбедување на услуги на пазарот за завршување на повик во мобилни комуникациски мрежи но како што е наведено претходно доколку истиот би започнал со нудење на услуги би бил единствен оператор кој што би овозможил завршување на повик до крајни корисници кои се наоѓаат во неговата мрежа.

Агенцијата за електронски комуникации смета дека горенаведениот виртуелен оператор наскоро ќе започне со обезбедување на услуги и со самото тоа ќе стане дел од пазарот за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи.

9 Дефинирање на географскиот пазар

Врз основа на одлуката за дополнување на одлуката за утврдување на релевантни пазари кои се подложни на претходна регулација донесена од директорот на Агенцијата за електронски комуникации на ден 15.04.2011 година а во согласност со утврдените релевантни пазари во препораката на Европската комисија за релевантни пазари на производи и услуги, објавена во службено гласило на Европската Унија (OJ.L 114 од 08.05.2004 година), Релевантен географски пазар на пазарот на електронските комуникации во Република Македонија е територијата на Република Македонија.

10 Вкупни иницијални заклучоци за дефинирање на пазарот 12 – услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи

Врз основа на погоре наведеното, како и врз основа на спроведената анализа Агенцијата за електронски комуникации смета дека:

- Не постои ефикасна супституција на услугата за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи на пазарот на големопродажба, ниту на страната на понудата ниту на страната на побарувачката.
- Во моментов на пазарот за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи на малопродажно ниво не постојат ефикасни супститути кои би можеле да влијаат како конкурентна препрека на надоместоците на услугите за завршување на повик.

Како резултат на тоа, Агенцијата за електронски комуникации смета дека на пазарот 12 – Услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи, постојат три одвоени пазари и тоа:

- Услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи кои на пазарот на големопродажба "Т-Мобиле Македонија, Акционерско друштво за мобилни комуникации, Скопје" им ги нуди на други даватели на комуникациски услуги во Р.Македонија независно од која национална јавна комуникациска мрежа започнува повикотот;
- Услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи кои на пазарот на големопродажба " ОНЕ, Телекомуникациски услуги АД Скопје, Скопје" им ги нуди на други даватели на комуникациски услуги во Р.Македонија независно од која национална јавна комуникациска мрежа започнува повикотот;
- Услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи кои на пазарот на големопродажба " ВИП Оператор Друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ Скопје" им ги нуди на други даватели на комуникациски услуги во Р.Македонија независно од која национална јавна комуникациска мрежа започнува повикот.

Прашање 1: Дали заинтересираните страни се согласуваат со ставот на Агенцијата за електронски комуникации дека постојат три одвоени пазари за големопродажба кои нудат услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи, Т-Мобиле Македонија, Акционерско друштво за мобилни комуникации, Скопје, ОНЕ, Телекомуникациски услуги АД Скопје, Скопје и ВИП Оператор Друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ Скопје?

11 Значителна пазарна моќ

11.1 Критериуми за проценка на оператор со значителна пазарна моќ

Согласно член 40, став (4) од Законот за електронските комуникации ("Службен весник на Република Македонија бр.13/2005, 14/2007,55/2007, 98/2008, 83/10 и 13/12):

"При проценка дали еден оператор има значителна пазарна моќ на релевантен пазар, Агенцијата ги има во предвид следните критериуми:

- Уделот што операторот го има на релевантен пазар и промените на неговиот удел на пазарот со текот на времето;
- Степенот на развој на релевантниот пазар;
- Ограничувањата за влез на релевантниот пазар и нивниот ефект врз потенцијалната конкуренција;
- Ефектот на куповната моќ на големите корисници врз операторот;
- Технолошките предности;
- Развојот на продажната и дистрибутивната мрежа;
- Економиите на обем или економиите на интеграција;
- Степенот на вертикална интеграција;
- Степенот на диференцијација на производите.

11.2 Определување на оператор со значителна пазарна моќ врз основа на релевантните критериуми

11.2.1 Уделот што операторот го има на релевантен пазар и промените на неговиот удел на пазарот со текот на времето и степенот на развој на релевантниот пазар

Согласно член 10 Доминантна позиција од Законот за заштита на конкуренцијата („Службен Весник на РМ" бр.145/10 и 136/11) став 1 „Едно претпријатие има доминантна позиција на релевантниот пазар, ако како потенцијален продавач или купувач на определен вид стоки и/или услуги:

1.Нема конкуренти на релевантиот пазар или

2.Во споредба на своите конкуренти има водечка позиција на релевантниот пазар, а особено со оглед на:

- Пазарниот удел и позиција и/или
- Финансиска моќ и/или
- Пристапот до изворите на набавка или на пазарот и/или
- Поврзаноста со другите претпријатија и/или

- Правните или физичките пречки за влез на другите претпријатија на пазарот и/или
- Способноста за диктирање на пазарните услови со оглед на неговата понуда или побарувачка и/или
- Способноста за исклучување на другите конкуренти на пазарот со насочување кон други претпријатија.“

Согласно член 10 од Законот за заштита на конкуренцијата став 2 “се претпоставува дека едно претпријатие има доминантна позиција, ако неговиот удел на релевантниот пазар изнесува повеќе од 40%, освен ако претпријатието не го докаже спротивното.“

На релевантниот пазар 12 – Услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи специфично е тоа што, секој од операторите кој што ја нуди услугата за завршување на повик воедно е и единствениот оператор кој може да обезбеди пристап до крајните корисници на својата мрежа. Во моментов во Република Македонија, независно дали се прави проценка врз основа на обемот на сообраќај или пак врз основа на приходите кои ги остваруваат, трите оператори на јавни мобилни комуникациски мрежи и даватели на јавни мобилни комуникациски услуги, имаат 100 % учество во завршувањето на повиците во сопствените мрежи и АЕК смета дека истиот нема да се промени во наредниот временски период. Иако секој од операторите има 100% учество во завршувањето на повик во сопствената мрежа, Агенцијата во согласност со своите работни обврски го анализира движењето на пазарниот удел на операторите на целокупниот пазар за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи во Р.Македонија. Како што веќе е наведено погоре во текстот после завршувањето на втората анализа на пазарот за завршување на повик Агенцијата на операторите со значителна пазарна моќ им наметна обврски кои што сметаше дека би допринеле во зголемување на конкуренцијата на пазарот а со самото тоа и за зголемување на поволностите на крајните корисници.

Во согласност со една од наметнатите обврски со втората анализа (контрола на цени) Агенцијата разви свој Bottom up LRIC модел за пресметка на цени во јавни мобилни комуникациски мрежи во Р.Македонија. Во резултатите на развиениот модел Агенцијата го предвиде пазарниот удел на секој од операторите на целокупниот пазар за завршување на повик во Р.Македонија во периодот од Септември 2010 година до Септември 2013 година. Агенцијата пристапи кон трета анализа на пазарот за завршување на повик во Р.М која го опфаќа периодот 2009,2010 и 2011 година со цел проценка на степенот на конкуренција на пазарот за завршување на повици во јавни комуникациски мрежи во РМ. Истата јасно ќе идентификува дали предвидувањата за уделот на операторите на целокупниот пазар на кои воглавно се темелат резултатите добиени со развиениот Bottom LRIC модел се оправдани и дали реално ја отсликуваат состојбата на пазарот за Завршување на повик во јавните мобилни комуникациски мрежи во РМ.

Како резултат на развиениот Bottom- up LRIC модел, се претпоставуваше пазарно учество по бројот на претплатници како што е прикажано во графиконот 1.

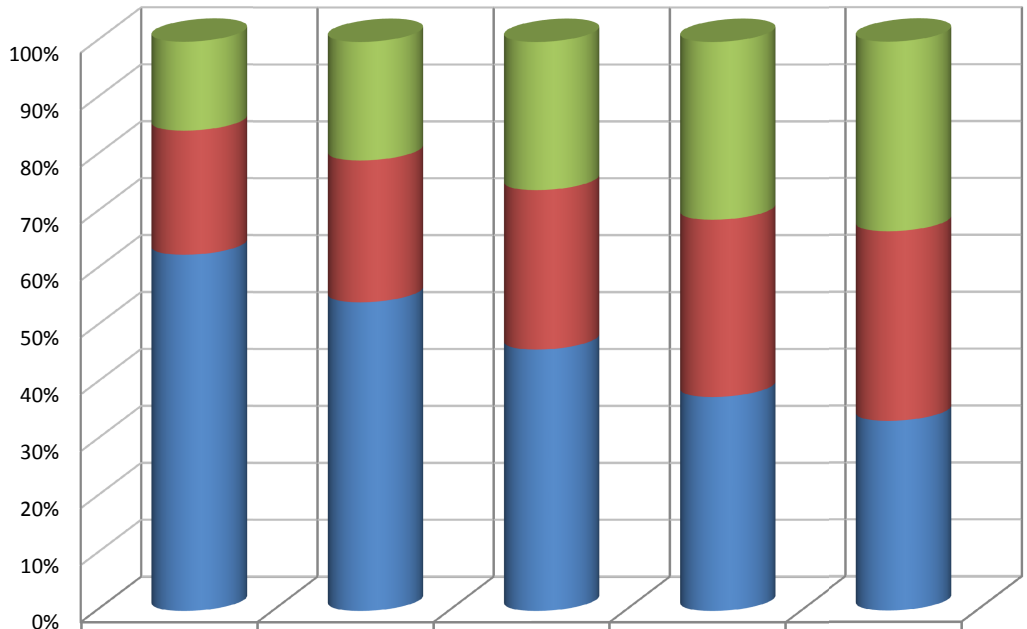

	Dec 2009	Sep 2010	Sep 2011	Sep 2012	Sep 2013
ВИП	15.63%	20.84%	26.05%	31.26%	33.33%
ОНЕ	21.80%	24.91%	28.02%	31.14%	33.33%
Т-Мобиле	62.57%	54.25%	45.93%	37.61%	33.33%

Графикон 1 Пазарно учество по број на претплатници според развиениот Bottom up LRIC модел

Резултатите од развиениот Bottom up LRIC модел се темелеа на претпоставките за пазарното учество по број на претплатници врз основа на податоци од минатите години пред развојот на моделот. При определувањето на цените за завршување на повик за наредните 4 години добиени како резултат од развиениот модел се претпоставуваше дека ОНЕ и ВИП ќе се борат за претплатници од Т-Мобиле. Земајќи го во предвид зголемувањето на пазарното учество на ОНЕ за 3,11% годишно и зголемувањето на ВИП за 5,21% во изминатите години пред развојот на моделот се претпоставуваше дека пазарот ќе постигне рамнотежа (еквилибриум-состојба во која сите три оператори имаат пазарно учество од 33,3% по број на претплатници) во четвртата година.

Доколку го анализираме движењето на пазарното учество на операторите по бројот на претплатници во последните три години кои што се опфатени со анализата би можеле да го заклучиме следното:

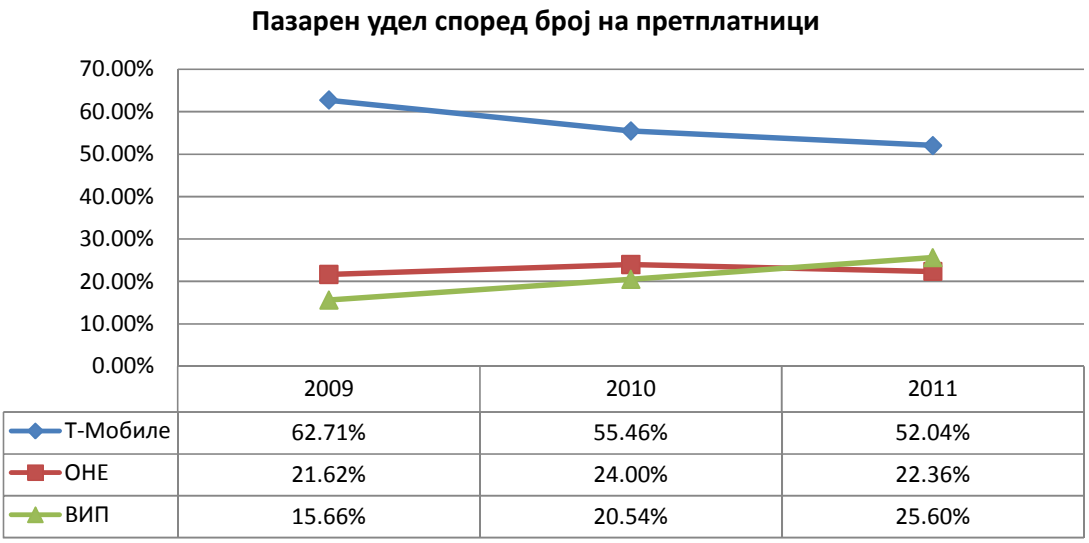

	2009	2010	2011
Т-Мобиле	62.71%	55.46%	52.04%
ОНЕ	21.62%	24.00%	22.36%
ВИП	15.66%	20.54%	25.60%

Графикон 2 Пазарно учество по број на претплатници на целокупниот пазар за мобилна телефонија во Р.Македонија

Уделот на Т-Мобиле се намалува од година во година и тоа во 2010 година во споредба со 2009 година се намалил за 7,25 процентуални поени додека во 2011 година во споредба со 2010 година се намалил за 3,42 процентуални поени.

Пазарниот удел на ОНЕ во 2010 година во споредба со 2009 година се зголемил за 2,38 процентуални поени додека во 2011 година во споредба со 2010 година се намалил за 1,64 процентуални поени.

Анализирајќи го пазарниот удел на ВИП од графиконот погоре може да се забележи дека истиот се зголемува низ годините. Во 2010 година во споредба со 2009 година се зголемил за 4,88 процентуални поени додека во 2011 година во споредба со 2010 година се зголемил за 5,06 процентуални поени.

Од состојбата на пазарот за мобилна телефонија според пазарното учество на операторите по број на претплатници би можеле да заклучиме дека истата не се развива според прогнозите предвидени во резултатите од развиениот Bottom up LRIC модел. Имено, резултатите од развиениот Bottom up LRIC модел кои се темелеа на претпоставките за пазарното учество по број на претплатници на целокупниот пазар врз основа на податоци од минатите години пред развој на моделот не ја одразуваат реалната состојба на пазарот во Р.Македонија. Како што веќе наведовме погоре прогнозите на Агенцијата беа дека ОНЕ оператор и ВИП ќе го зголемуваат својот пазарен удел по број на претплатници со истовремено намалување на пазарниот удел на Т-Мобиле. Ваквата претпоставка се покажа како неточна од причина што состојбата на пазарот укажува на фактот дека ОНЕ не го зголемува својот пазарен удел низ годините туку тој е променлив. Реалната состојба на пазарот укажува на тоа дека ОНЕ дури и го намалил својот пазарен удел во 2011 година во споредба во претходната година а тоа јасно дава до знаење дека предвидената рамнотежа на пазарот (еквилибриум-состојба во која сите три оператори имаат пазарно учество од 33,3% по број на претплатници) во четвртата година од развојот на моделот

нема да биде постигната без соодветна дополнителна интервенција од страна на Агенцијата. Од горенаведените причини Агенцијата смета дека е потребно да направи ревизија на развениот модел со цел истиот да ја отсликува реалната состојба на пазарот и резултатите добиени со истиот да преставуваат дополнителен потик за развој на конкуренцијата на пазарот и поголеми поволности за крајните корисници.

Анализирајќи го движењето на сообраќајот од завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи во Р.Македонија во периодот опфатен со анализата Агенцијата го заклучи следното:

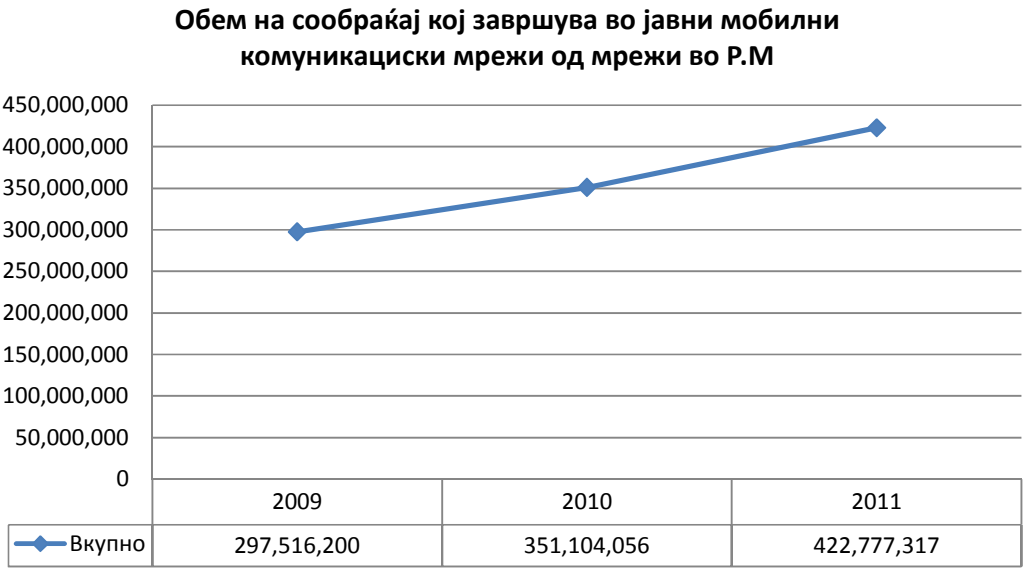

Графикон 3 Обем на сообраќај кој завршува во јавни мобилни комуникациски мрежи од мрежи во Р.М

Податоците дадени во графикон 3 се дадени вкупно за сите три оператори кои делуваат на пазарот за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи за 2009, 2010 и 2011 година за да се обезбеди доверливост на податоците кои се доставени во службената евиденција на Агенцијата како строго доверливи. Анализите на движењето на сообраќајот од завршување на повик низ годините јасно покажуваат дека истиот се зголемува во мрежите на сите оператори што дополнително укажува на немањето на конкуретна препрека при определувањето на цените за завршување на повик. Имено од причина што сообраќајот за завршување на повик без интервенција на операторите се зголемува во мрежата на секој од операторите, истите немаат причина и мотив да ги намалат цените за завршување на повик. За разлика од моменталната состојба на зголемување на обемот на сообраќај без интервенција на операторите при намалување или стагнација на движењето на сообраќајот а со самото тоа и на приходот од истиот реално би било операторите да ја намалат својата цена што би довело до зголемување на истиот.

Од горенаведеното Агенцијата заклучи дека константната тенденција на раст на обемот на сообраќај за завршување на повик не предизвикува однесува на операторите во услови на ефикасна конкуренција од аспект на намалувањето на цените за завршување на повик. Имено,

истите ги одржуваат цените на високо ниво и во блиска иднина немаат интенција истите да ги намалат без соодветна интервенција на Агенцијата.

Од друга страна, анализата покажа дека обемот на сообраќај од завршување на повик од мрежи во РМ континуирано се зголемува од година во година кај сите оператори што до некаде означува дека определените мерки довеле до позитивен ефект на пазарот. Имено намалувањето на цените за завршување на повик во мрежите на сите оператори со значителна пазарна моќ на пазарот за завршување на повик допринесе до зголемување на обемот на сообраќај од наведената услуга затоа што корисниците ги искористиле бенефитите од намалувањето на цените и разговарале повеќе со претплатници од различни мрежи. Од аспект пак на операторите зголемувањето на сообраќајот од завршување на повик од други мрежи означува ефективно искористување на мрежните ресурси на операторот, што всушност би значело намалување на трошокот по единица производ. Од причини што наметнатите обврски со претходната анализа доведоа до позитивен резултат Агенцијата смета дека повторна ревизија на моделот со податоци за моменталната состојба на пазарот ќе доведе до уште поголем развој на конкуренцијата и отсликување на реалната сосотојба на пазарот како и до поголеми поволности за крајните корисници.

Агенцијата смета дека и трите оператори на јавни мобилни комуникациски мрежи и даватели на јавни мобилни комуникациски услуги во моментов продолжуваат да имаат доминантна позиција во обезбедувањето на услугата за завршување на повик во сопствената мрежа и таа позиција нема да се промени во наредниот временски период.

Доминантната позиција во обезбедувањето на услугата за завршување на повик во сопствената мрежа воедно укажува на фактот дека секој оператор има можност да делува независно на условите на пазарот во поглед на крајните корисници и останатите оператори. Исто така Агенцијата анализирајќи ја состојбата на пазарот во поглед на пазарното учество како по бројот на претплатници така и по движењето на сообраќајот од завршување на повик смета дека е потребна повторна ревизија на развиениот Bottom up LRIC модел за пресметка на цени со цел истиот да ја одрази реалната состојба на пазарот. Ваквата ревизија на моделот е потребна за зголемување на степенот на конкуренција и движењето на пазарот од една страна и зголемување на поволностите на крајните корисници од друга страна.

Надоместоци за услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи

Како што е погоре наведено, Агенцијата со развиениот модел утврди асиметрични цени за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи во РМ во претпоставениот период до состојбата на рамнотежа (која настанува во четвртата година) и симетрична цена за сите три оператори во годината кога настанува рамнотежата, со определен т.н. glide path како што следи во графиконот.

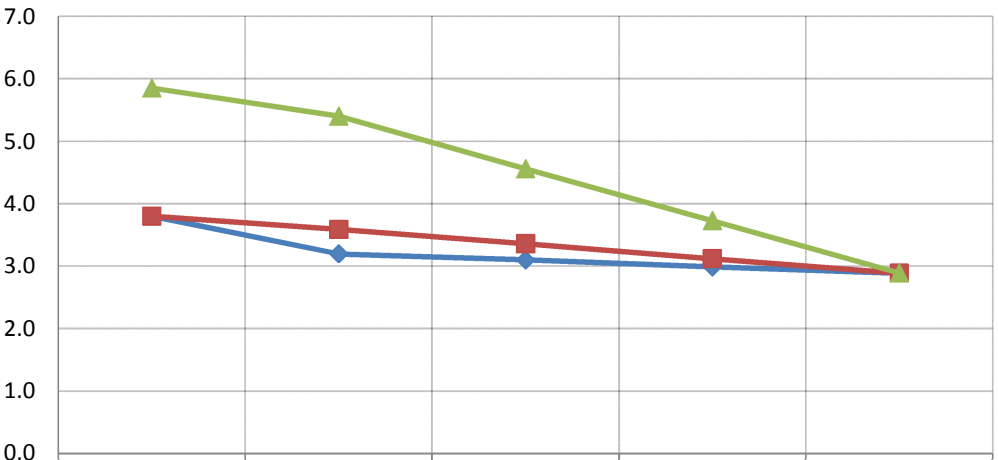

	Dec 2009	Sep 2010	Sep 2011	Sep 2012	Sep 2013
Т-Мобиле	3.8	3.2	3.1	3.0	2.9
ОНЕ	3.8	3.6	3.4	3.1	2.9
ВИП	5.85	5.4	4.6	3.7	2.9

Графикон 4 Дефиниран „glide path“ како резултат на развиен Bottom-up LRIC + модел

Дополнително, Агенцијата ќе даде посебен осврт на концептуалниот пристап[5] за пресметување на цената за завршување на повик во јавни мобилни комуниакциски мрежи добиена како резултат на развиениот BU LRIC+ модел и Препораката на Европската Комисија[6] за регулаторен третман на цените за завршување на повик во јавна телефонска мрежа на локација и јавни мобилни комуникациски мрежи. Имено, основната разлика во однос на моделот BULRIC+ на Deloitte и многу други поконвенционални модели е таа што пресметката на чисти долгорочни инкрементални трошоци не ги зема предвид заедничките трошоци и режиските трошоци, ако тие не се предизвикани од воведување на таа нова услуга. Само оној трошок кој е директно предизвикан од дополнителната услуга на предвидени нивоа на побарувачка е вклучен во пресметката. Пристапот на чисти долгорочни инкрементални трошоци секогаш генерира значително пониски проценки за приходот од долгорочните инкрементални трошоци за разлика од конвенционалната TSLRIC+ пресметка.

Во ЕУ постојат значајни разлики во регулаторниот третман на цените за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи и завршување на повик во телефонски мрежи на фиксна локација кои резултираат со фундаментални конкурентски пореметувања. Пазарите за завршување на повик се одликуваат со двонасочен пристап каде двата интерконекциски оператори имаат корист од нивните меѓусебни договори, но имајќи го во предвид фактот дека истите си конкурираат за претплатници, цените за завршување на повик можат да имаат значајна стратешка и конкурентска импликација. Онаму каде цените за завршување на повик се определни над нивото на ефикасни трошоци истото резултира со значителен трансфер помеѓу фиксните и мобилните пазари и претплатници. Дополнително, во пазари каде операторите имаат асиметричен пазарен удел, истото ќе резултира со значителни плаќања од помалите кон поголемите конкуренти. Од аспект на нивото на цените за завршување на повик во јавни мобилни

[5] Нацрт Извештај за развој на Bottom up LRIC модел
[6] Commission Recommendation of 7 May 2009 on the Regulatory Treatment of Fixed and Mobile Termination Rates in the EU (OJ of the EC C 124/67 from 20.052009)

комуникациски мрежи, ако се разгледаат цените во земјите во Европската Унија и надвор од неа, евидентно е дека апсолутното ниво на цените е високо, како и истите во споредба со цените за завршување на повик во телефонски мрежи на фиксна локација, кое продолжува да предизвикува високи цени за крајните корисници. Високите цени за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи резултираат со високи цени за започнување на повик на малопродажно ниво и следствено помал обем на реализиран сообраќај по претплатник. Сето тоа влијае на намалување на поволностите на крајните корисници.

Примена на превисоки цени е главниот конкурентен проблем во надлежност на регулаторните тела. Високите цени за завршување на повик се покриваат од високи цени за разговори кои ги плаќаат крајните корисници. Имајќи ја во предвид природата на овој пазар (двонасочен пристап), понатамошни конкурентски проблеми вклучуваат субвенционирање помеѓу операторите. Овие потенцијални конкуренски проблеми се заеднички за двата пазари за завршување на повик, јавни телефонски мрежи на фиксна локација и мобилни комуникациски мрежи. Следствено, имајќи ја во предвид можноста како и поттикот од страна на операторите да го определат надоместокот за завршување на повик значително над нивото на трошокот за обезбедување на услугата, определување на цени базирани на трошоци за обезбедување на услугата е најсоодветна мерка за регулаторот.

Во конкурентско опкружување, операторите би си конкурирале на основа на тековни трошоци и нема да им биде овозможено надоместување на оние трошоци кои се резултат на неефикасност. Од тие причини, потребно е податоците од операторите водени на принципот историски трошоци да бидат прилагодени врз основа на принципот тековни трошоци, се со цел истите да ги рефлектираат трошоците на ефикасен оператор кој располага со модерна опрема.

Операторите кои добиваат надомест во висина од реалните трошоци за обезбедување на услугата завршување на повик имаат поттик да ја зголемат својата ефикасност. Имплементацијата на bottom-up LRIC модел е конзистентна со концептот од развој на мрежа за ефикасен оператор каде економски/инженерски модел на ефикасна мрежа е развиен употребувајќи тековни трошоци. Истиот рефлектира големина на мрежа која е неоходна наспроти онаа фактички постоечка и ги игнорира историските трошоци.

Моделот треба да биде базиран на ефикасна технологија, достапка во временската рамка опфатена со моделот, во онаа мера во која истите можат да бидат идентифицирани. Bottom-up LRIC модел изграден денес за фиксни мрежи треба да зема во предвид основна мрежа базирана на новата генерација на мрежи. Bottom-up LRIC модел за мобилни мрежи треба да биде базиран на комбинација на 2G и 3G пристапна мрежа додека основната мрежа треба да биде базирана на новата генерација на мрежи.

Имајќи ги во предвид особените карактеристики на пазарите за завршување на повик, цената за услугата за завршување на повик треба да биде пресметана врз основа на идни предвидливи инкрементални трошоци (LRIC). Во LRIC модел, сите трошоци стануваат варијабилни и бидејќи се претпоставува дека сите средства се заменети на долг рок, поставување на цените базирани на основа на LRIC овозможува ефикасен поврат на трошоците. LRIC моделот се базира на единствено оние трошоци кои се предизвкани со обезбедување на дефиниран инкремент. Концептот на инкрементални трошоци кој ги алоцира единствено ефикасно настанатите трошоци кои не би биле оддржливи доколку услугата содржана во инкрементот повеќе не се обезбедува

(опортунитетни трошоци) промовира ефикасно производство и употреба на расположливите ресурси. Истото воедно ги минимизира потенцијални конкурентски пореметувања. Колку повеќе цените за завршување на повик се оддалечуваат од инкременталните трошоци за обезбедување на услугата толку повеќе се создава простор за конкурентски пореметувања во однос на пазарите на фиксна локација и мобилните пазари и/или помеѓу операторите со асиметрични пазарни удели и сообраќај. Од тие причини, оправдана е потребата од употреба на LRIC пристап (pure LRIC approach) каде дефиниран инкремент е големопродажната услуга за завршување на повик, кој се базира на инкрементални (опортунитетни) трошоци. Истиот треба да овозможува надоместување на сите фиксни и варијабилни трошоци (како што пристапот претпоставува дека сите фиксни трошоци на долг род стануваат варјабилни) кои се инкрементални за обезбедување на големопродажната услуга за завршување на повик и со тоа ќе овозможат ефикасно покривање на трошоците.

Инкременталните трошоци претставуваат разлика помеѓу идентификуваните вкупни долгорочни трошоци направени за обезбедување на услуги и идентификуваните вкупни долгорочни трошоци направени за обезбедување на услуги освен трошоците за обезбедување на услугата завршување на повик од трети страни (т.е. самостојни трошоци на еден оператор кој не обезбедува услуга на завршување на повик од трети страни). Со цел да се осигура правилна алокација на трошоците, потребно е да се направи јасно идентификување на оние трошоци кои се зависни од сообракајот и оние фиксни и варијабилни трошоци кои се зголемуваат како резултат на зголемување на обемот на сообраќај, како и оние трошоци кои не се зависни од сообракајот односно оние трошоци кои не се зголемуваат како резултат на зголемување на обемот на сообраќај. Следствено, за идентификување на инкременталните трошоци за обезбедување на услугата завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи, трошоците кои не се зависни од сообракајот треба да се занемарат. Тоа значи дека е потребно прво да се алоцираат трошоците кои се зависни од сообракајот на останатите услуги (како на пример започнување на повик, СМС, ММС, пристап до интернет со широк опсег, изнајмени линии..) со големопродажната услуга за завршување на повик како финална услуга која ќе биде земена во предвид. Трошоците алоцирани на услугата за завршување на повик треба да бидат еднакви единствено со дополнителните трошоци настанати за обезбедување на истата. Како резултат на горе наведеното, цената базирана на трошоци за обезбедување на големопродажната услуга за завршување на повик (во фиксни и мобилни мрежи) базирана на LRIC методологија треба да обезбеди надоместување единствено на оние трошоци кои би биле избегнати (не би настанале) во случај кога големопродажната услуга не би се обезбедувала повеќе за трети страни. На пример, трошоците за телефонските апарати и СИМ картичките не претставуваат трошоци кои се зависни од сообракајот и следствено не треба да бидат земени во предвид при пресметување на големопродажната услуга за завршување на повик. Мрежата за покривање може да биде опишана како можност за воспоставување на еден повик од една до било која друга точка во мрежата на операторот додека капацитетот претставува дополнителен трошок на мрежата неопходен за овозможување на зголемениот обем на сообраќај. Потребата за обезбедување на мрежата за покривање предизвикува настанување на трошоци кои не се зависни од сообракајот кои не треба да се земат во предвид при определувањето на цената за големопродажнат услуга за завршување на повик. Инвестициите во зрелите мобилни пазари се водени од потребата за зголемување на капацитетот и обезбедување на нови услуги и истото треба да биде рефлектирано во моделот за пресметување на цената. Инкременталните трошоци за услугата

завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи треба да ги исклучат трошоците за мрежа за покривање а воедно да ги вклучат трошоците за обезбедување на дополнителен капацитет но единствено ако тие се предизвикани од обезбедување на големопродажната услуга за завршување на повик. Трошоците за доделениот радиофреквенциски спектар (одобренија за користење на радиофреквенции) настануваат како резултат на обезбедување на малопродажната услуга до крајните корисници и иницијално се зависни од бројот на претплатници и како резултат на тоа истите не се зависни од сообраќајот. Имајки го горенаведеното во предвид тие не треба да бидат земени во предвид при пресметување на инкрементот големопродажната услуга за завршување на повик. Но, трошоците за обезбедување на дополнителен радиофреквенциски спектар заради зголемување на капацитетот (над минималното ниво неопходно за обезбедување на малопродажни услуги на претплатниците) со цел овозможување на дополнителен сообраќај како резултат на обезбедување на големопродажна услуга за завршување на повик од трети страни треба да бидат земени во предвид како идни предвидливи инкрементални трошоци. Следствено, трошоци кои ке бидат вклучени во инкрементот-големопродажна услуга за завршување на повик се трошоците за обезбедување на дополнителен капацитет неопходен за инкременталниот обем на сообраќај од трети страни. Такви трошоци за мрежа би можеле да вклучуваат трошоци за дополнителни MSC (Mobile Switching Centres) или рбетна мрежна инфраструктура директно неопходна за носење на сообраќај кој завршува од трети страни. Исто така, кај определени мрежни елементи кои се користат за обезбедување на повеќе услуги (услуга за започнување на повик и услуга за завршување на повик) како на пример BTS (Base Transceiver Station) трошоците за овој мрежен елемент ќе бидат земени во предвид во моделот за пресметување на цената за услугата завршување на повик до онаа мера во која истите се потребни за обезбедување на дополнителен капацитет неопходен за обезбдување на услугата за завршување на повик од трети страни. Дополнително, дополнителните трошоци за радиофреквенциски спектар и големопродажните комецијални трошоци директно поврзани со обезбедувањето на големопродажната услуга за завршување на повик од трети страни исто така треба да бидат земени во предвид.

Резимирано, со употреба на pure LRIC модел, релевантиот инкремент треба да биде дефиниран како големопродажна услуга за завршување на повик обезбедена на трети страни. Тоа значи дека при определувањето на инкременталните трошоци за обезбедување на горенаведената услуга Агенцијата ќе ја земе во предвид разликата помеѓу вкупните долгорочни трошоци на операторот за обезбедување на сите услуги и вкупните долгорочни трошоци на истиот оператор кои настануваат кога услугата завршување на повик обезбедена на трети страни не се обезбедува.

11.2.2 Ограничувањата за влез на релевантниот пазар и нивниот ефект врз потенцијалната конкуренција

Постоењето на потенцијална конкуренција на релевантниот пазар може да ги спречи постојните оператори да ги зголемуваат надоместоците над конкурентното ниво. Агенцијата за електронски комуникации го дефинираше релевантниот пазар како пазар за завршување на повик во индивидуална мрежа на секој оператор. Со сегашната технологија која што се користи на пазарите за мобилна телефонија не е возможно ниту еден друг оператор и/или давател на услуги освен

операторот и/или давателот на услуги што ја поседува мрежата да нуди услуги за завршување на повик во таа мрежа. Во овој случај на дефинирање на пазарот бариерите за влез на овој пазар се апсолутни и не постои можност за зголемување на конкуренцијата на истиот.

Агенцијата смета дека на пазарот за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи постојат апсолутни ограничувања за влез на пазарот и ваквите ограничувања нема да се намалат во наредниот период. Ваквиот став на Агенцијата се должи на спроведента анализа според која што не постојат супститути кои би се наметнале како конкурентна препрека на услугата за завршување на повик во мрежата на определен оператор.

Агенцијата за електронски комуникации смета дека ограничувањата за влез на овој пазар ја исклучуваат можноста од конкурентен притисок врз постојните оператори на пазарот за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи и/или услуги.

11.2.3 Ефектот на куповната моќ на големите корисници врз операторот

Куповната моќ не може да се разгледува како основен концепт, бидејќи повеќе се однесува на релативната моќ која ја има купувачот во преговорите со понудувачот на услугите. При определување дали еден оператор има значителна пазарна моќ, не е доволно само купувачот да има куповна моќ, туку е неопходно купувачот со својата куповна моќ да може да влијае на понудувачот на услугата во таква мера, да понудувачот на услугата надоместоците за таа услуга ги определува на конкурентно ниво. Во тој случај понудувачот на услугата нема да има можност да дејствува независно од конкурентите, корисниците и потрошувачите.

Согласно со последниот објавен извештај за развојот на пазарот изготвен од АЕК уделите на трите оператори на пазарот според бројот на активни претплатници (Q4/2011[7]) се презентирани преку следните состојби: Т-Мобиле 52,04% по што следува ВИП со 25,60% и ОНЕ со 22,36%. АЕК утврди дека ниту еден од операторите нема толкава куповна моќ да во преговорите со друг оператор да може да влијае на понудувачот на услугата во таква мера, да понудувачот на услугата надоместоците за таа услуга ги определува на конкурентно ниво.

11.2.4 Технолошките предности

Доколку постојат технолошки предности, тие можат да претставуваат ограничување за влез на потенцијални оператори на пазарот од една страна или предност во однос на постојните конкурентни оператори како резултат на пониските производствени трошоци или разноврсност на производите, од друга страна. Овој критериум се смета како нерелевантен поради наведените ограничувања кои постојат за влез на овој пазар и кои укажуваат дека постојните оператори на јавни мобилни комуникациски мрежи и даватели на јавни мобилни комуникациски услуги, кои

[7] Извештај за развој на пазарот за четвртиот квартал од 2011 година

нудат услуги за завршување на повик, не се соочуваат со постојана, ниту со потенцијална конкуренција.

Како резултат на тоа, Агенцијата за електронски комуникации смета дека споредбата помеѓу технологиите не е релевантна.

11.2.5 Развојот на продажната и дистрибутивната мрежа

Со оглед на тоа што инвестицијата за развој и одржување на продажна и дистрибутивна мрежа е голема, може да се јави како ограничување за влез на нови оператори на пазарот, но и како предност во однос на постојните конкуренти.

Агенцијата за електронски комуникации смета дека овој критериум не е релевантен за пазарот на услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи, бидејќи услугата за завршување на повик се нуди само на купувачите на пазарот на големопродажба (други мобилни и фиксни оператори) и поради тоа не е потребна високо развиена продажна и дистрибутивна мрежа.

11.2.6 Економиите на обем или економиите на интеграција

Економија на обем постои кога зголемувањето на производството доведува до намалување на просечните трошоци по единица производ. Доколку постои, економијата на обем може да дејствува како ограничување за влез или како предност во однос на постојните конкуренти на пазарот. Агенцијата за електронски комуникации смета дека сите три мобилни оператори на пазарот за завршување на повик во Р.Македонија Т-мобиле, ОНЕ и ВИП ги користат поволностите кои произлегуваат од економија на обем.

Агенцијата за електронски комуникации дојде до ваков заклучок анализирајќи ги податоците доставени во кварталните известаи на трите оператори.Исто така АЕК смета дека ваквите поволности од користењето на економијата на обем ги става трите мобилни оператори во далеку поповолна положба од они оператори кои во иднина би сакале да влезат на пазарот. Агенцијата за електронски комуникации смета дека, во поглед на критериумот економија на обем истиот се јавува како ограничување за влез на овој пазар и со тоа ја намалува можноста од конкурентен притисок врз постојните оператори

Економија на интеграција постои кога просечниот трошок за еден производ се намалува како резултат на заедничко производство на тој производ со други производи кои ги произведува иста компанија. Овој критериум не е релевантен поради ограничувања за влез на пазарот на услуги за завршување на повик кои укажуваат дека постојните оператори не се соочуваат со конкуренција на овој пазар.

11.2.7 Степенот на вертикална интеграција

Вертикалната интеграција може да се јави како ограничување за влез на пазарот на услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи и со тоа да ја зајакне доминантната позиција на постојните оператори на јавни мобилни комуникациски мрежи и даватели на јавни мобилни комуникациски услуги. Имено, во моментов во Република Македонија и трите оператори на јавни мобилни комуникациски мрежи и даватели на јавни мобилни комуникациски услуги се вертикално интегрирани гледано од аспект на сопственоста на продажните канали. Како резултат на тоа, потенцијалниот оператор ќе мора да изгради сопствени продажни канали за да може да им ги продава своите производи и услуги на претплатниците, што значително ќе влијае на зголемување на неговата инвестиција.

Агенцијата за електронски комуникации смета дека, во поглед на големата инвестиција вертикалната интеграција се јавува како ограничување за влез на овој пазар и со тоа ја намалува можноста од конкурентен притисок врз постојните оператори.

11.2.8 Степенот на диференцијација на производите

Агенцијата за електронски комуникации смета дека степенот на диференцијација на производите не е релевантен критериум за пазарот на услуги за завршување на повик, од причина што оваа услуга не е поврзана со останатите. Имено, купувачите на оваа услуга, а тоа се главно операторите на јавни комуникациски мрежи и даватели на јавни комуникациски услуги немаат друга алтернатива на страната на побарувачката освен оваа услуга да ја купат од операторите на јавни мобилни комуникациски мрежи и давателите на јавни мобилни комуникациски услуги кои ја обезбедуваат.

11.3 Иницијални заклучоци за значителна пазарна моќ на пазарот 12

Врз основа на дефиницијата на релевантниот пазар на услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи, Агенцијата за електронски комуникации дојде до иницијален заклучок дека сеуште постојат одвоени пазари за завршување на повик во мрежите на трите постојни оператори. Тоа значи дека и трите оператори на јавни мобилни комуникациски мрежи и даватели на јавни мобилни комуникациски услуги имаат 100 % учество во завршувањето на повиците во индивидуалните мрежи. Како резултат на недостигот на конкурентни препреки, што беше утврдено со претходно кажаното, секој од операторите на јавни мобилни комуникациски мрежи и даватели на јавни мобилни комуникациски услуги продолжува да има значителна пазарна моќ во обезбедувањето на услугата за завршување на повик во индивидуална мрежа. Пазарната моќ им овозможува на трите постојни оператори да се однесуваат независно од конкурентите и потрошувачите.

Врз основа на горенаведеното, Агенцијата за електронски комуникации дојде до иницијален заклучок дека трите оператори продолжуваат да имаат значителна пазарна моќ на пазарот на услуги за завршување на повик во сопствената мрежа. Заклучокот се базира пред се на следното:

Само операторот кој ја нуди услугата за завршување на повик може да ги завршува повиците кон претплатници на неговата мрежа, па според тоа секој од операторите има 100 % учество на пазарот на услуги за завршување на повик на големопродажно ниво.

Со оглед на горе наведеното, Агенцијата за електронски комуникации дојде до заклучок дека на релевантниот пазар услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи не постои состојба на ефикасна конкуренција и дека Т-Мобиле Македонија, Акционерско друштво за мобилни комуникации, Скопје, ОНЕ, Телекомуникациски услуги АД Скопје, Скопје и ВИП Оператор Друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ Скопје продолжуваат да бидат оператори со значителна пазарна моќ на релевантниот пазар Услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи.

Заради остварување на една од целите за изготвување на овој Нацрт документ, Агенцијата направи анализа и на пазарниот удел на операторите на целокупниот пазар за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи во Р.М. Ваквата анализа беше направена со цел проценка на ефектите од наметнатите обврски со претходната анализа на овој пазар. Имено, како што веќе објаснивме погоре во согласност со една од обврските наметнати со претходната анализа (контрола на цени) Агенцијата разви свој Bottom up LRIC модел за пресметка на цени во јавни мобилни комуникациски мрежи во Р.Македонија. Во резултатите на развиениот модел Агенцијата го предвиде пазарниот удел на секој од операторите на целокупниот пазар за завршување на повик во Р.Македонија во наредните години и во согласност со предвиденият удел ја пресмета цената за завршување на повик во наредните години. Агенцијата со третата анализа на пазарот за завршување на повик во Р.М која го опфаќа периодот 2009,2010 и 2011 година направи проценка дали предвидувањата за уделот на операторите на целокупниот пазар на кои есенцијално се темелат резултатите добиени со развиениот Bottom LRIC модел се оправдани и дали реално ја отсликуваат состојбата на пазарот за Завршување на повик во јавните мобилни комуникациски мрежи во РМ.

Во согласност со горекажаното третата анализа покажа дека предвидувањата за пазарните удели на операторите во наредните години не се оставаруваат спрема предвиденото и за таа цел Агенцијата смета дека е неопходно да се направи ревизија на развиениот Bottom up модел.

Дополнително, имајќи ја во предвид Нацрт Стратегијата на Агенцијата и Препораката на Европската Комисија за регулаторен третман на цените за завршување на повик во јавна телефонска мрежа на фиксна локација и јавни мобилни комуникациски мрежи Агенцијата смета дека цената за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи треба да се пресмета со употреба на pure LRIC методологија. Тоа значи дека релевантиот инкремент треба да биде дефиниран како големопродажна услуга за завршување на повик обезбедена на трети страни односно дека при определувањето на инкременталните трошоци за обезбедување на горенаведената услуга Агенцијата ќе ја земе во предвид разликата помеѓу вкупните долгорочни трошоци на операторот за обезбедување на сите услуги и вкупните долгорочни трошоци на истиот оператор кои настануваат кога услугата завршување на повик обезбедена на трети страни не се обезбедува.

Прашање 2: Дали заинтересираните страни се согласуваат со Агенцијата за електронски комуникации дека трите оператори на јавни мобилни комуникациски мрежи и даватели на јавни мобилни комуникациски услуги продолжуваат да имаат значителна пазарна моќ на пазарот на услуги за завршување на повик во индивидуална мрежа, на големопродажно ниво? Дали заинтересираните страни се согласуваат со Агенцијата за електронски комуникации со заклучоците од анализираниот критериум уделот што операторот го има на релевантен пазар и промените на неговиот удел на пазарот со текот на времето и степенот на развој на релевантниот пазар?

12 Обврски на операторите со значителна пазарна моќ

Во продолжение, Агенцијата за електронски комуникации во согласност со Законот за електронските комуникации ("Службен весник на Република Македонија", бр.13/2005, 14/2007,55/2007, 98/2008, 83/10 и 13/12) и во соработка со Комисијата за заштита на конкуренцијата на операторите со значителна пазарна моќ: Т-Мобиле Македонија, Акционерско друштво за мобилни комуникации, Скопје, ОНЕ Телекомуникациски услуги АД Скопје и ВИП Оператор Друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ Скопје, им определува обврски за кои проценува дека се најсоодветни за спречување на постојната значителна моќ на пазарот на услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи.

Врз основа на спроведената анализа на расположивите податоци, Агенцијата за електронски комуникации на Т-Мобиле Македонија, Акционерско друштво за мобилни комуникации, Скопје, ОНЕ Телекомуникациски услуги АД Скопје и ВИП Оператор Друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ Скопје им ги наложува следните обврски:

- Интерконекција и пристап,
- Транспарентност при интерконекција и пристап,
- Недискриминација при интерконекција и пристап,
- Посебно сметководство за активности поврзани со интерконекција и пристап,
- Контрола на цени и обврска за сметководство на трошоци за интерконекција и пристап.

12.1 Интерконекција и пристап

Согласно член 44 од Законот за електронските комуникации ("Службен весник на Република Македонија", бр.13/2005, 14/2007,55/2007, 98/2008, 83/10 и 13/12), операторите со значителна пазарна моќ, одредени со одредбите од Глава петта на овој закон, се должни да ги задоволат барањата за интерконекција и пристап на која било точка во нивните мрежи каде што е технички можно, вклучувајќи и пристап на точки што не претставуваат крајни приклучни точки на мрежата. Со наложување на оваа обврска, Агенцијата за електронски комуникации има за цел овозможување на завршување на повик во сите мобилни мрежи, а со тоа и зголемување на конкуренцијата на релевантниот пазар. Наметната обврска за интерконекцијата се однесува на можноста за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи во РМ.

Наведената обврска Агенцијата со втората анализа им ја наметна на операторите: Т-Мобиле Македонија Акционерско друштво за мобилни комуникации Скопје, ОНЕ, Телекомуникациски услуги АД Скопје и ВИП Оператор Друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ Скопје и после завршувањето на оваа анализа истата продолжува да важи.

Горенаведени оператори имаат значителна пазарна моќ при завршување на повик во индивидуална мрежа, што им овозможува да делуваат независно од конкурентите, корисниците и потрошувачите на релевантниот пазар. Ваквата можност на делување на операторите може да придонесе до намалување и спречување на појавата на конкуренција на овој пазар. Анализата на пазарот на услуги за завршување на повик покажа дека новопојавените оператори немаат алтернативна опција за поврзување на своите претплатници со претплатниците на постојните оператори. Од тука Агенцијата за електронски комуникации смета дека обврската за интерконекција и пристап е неопходна за да се овозможи пристап до мрежите на операторите со значителна пазарна моќ а со тоа и до нивните претплатници.

Со цел да се спречат непотребни одложувања на меѓумрежното поврзување, на операторите со значителна пазарна моќ на пазарот на услуги за завршување на повик, согласно член 44 став (4) од Законот за електронските комуникации ("Службен весник на Република Македонија", бр.13/2005, 14/2007,55/2007, 98/2008, 83/10 и 13/12) им се наложува да одговорат на барањата за меѓусебно поврзување на сопствената јавна комуникациска мрежа со мрежите на други оператори во рок од 10 работни дена од денот на поднесувањето на барањето за интерконекција и пристап. Договорот за интерконекција или пристап треба да се склучи во рок од 45 дена од денот на приемот на барањето за интерконекција или пристап.

Со наложување на оваа обврска, ќе се овозможи поврзување на мрежите на Т-Мобиле Македонија, Акционерско друштво за мобилни комуникации, Скопје, ОНЕ, Телекомуникациски услуги АД Скопје, Скопје и ВИП Оператор Друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ Скопје, како со постоечките така и со потенцијалните оператори и/или даватели на услуги, со што на потенцијалните оператори ќе им се овозможи пристап до претплатниците на трите горенаведени оператори и обратно.

12.2 Траспарентност при интерконекција и пристап

Агенцијата за електронски комуникации согласно член 45 од Законот за електронските комуникации ("Службен весник на Република Македонија", бр.13/2005, 14/2007,55/2007, 98/2008, 83/10 и 13/12), заради обезбедување на траспарентност при интерконекција и пристап, ќе ги задолжи операторите со значителна пазарна моќ на релевантниот пазар да објавуваат информации за техничките спецификации, карактеристики на мрежите, условите за користење, цените и други податоци во врска со интерконекцијата и/или пристапот.

Операторите со значителна пазарна моќ на релевантниот пазар, Т-Мобиле Македонија, Акционерско друштво за мобилни комуникации, Скопје, ОНЕ, Телекомуникациски услуги АД Скопје, Скопје и ВИП Оператор Друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ Скопје се должни во рок од 30 дена од денот на донесувањето на одлука со која се определени за оператори со значителна пазарна моќ да достават до Агенцијата за електронски комуникации предлог на Референтна понуда за интерконекција, која мора да биде доволно детална за да можат другите

оператори што бараат специфична услуга поврзана со интерконекција, да не плаќаат за средствата што не се потребни за бараната услуга.

Согласно член 45 став 3 Референтната понуда за интерконекција мора да содржи опис на услугите што ги нуди операторот со значителна пазарна моќ на релевантниот пазар во врска со интерконекција и/или пристап, расчленета на мали составни делови согласно пазарните потреби и услови, вклучително и цените што се однесуваат на нив.

Агенцијата за електронски комуникации ги одобрува референтните понуди за интерконекција на операторите со значителна пазарна моќ во рок од 30 (триесет) дена од денот на нивното доставување до Агенцијата, а операторот ја објавува референтната понуда во рок од 5 (пет) дена од денот на добивањето на одобрение од Агенцијата.

Агенцијата за електронски комуникации може да побара од операторите со значителна пазарна моќ, да извршат измена на одобрената референтна понуда, односно да подготват и достават обновени и ажурирани референтни понуди како што налагаат условите на пазарот, односно прописите согласно Законот за електронските комуникации (“Службен весник на Република Македонија“ бр.13/2005, 14/2007,55/2007, 98/2008, 83/10 и 13/12), а операторите можат да го сторат тоа и по нивна сопствена иницијатива.

Агенцијата наметнувајќи ја оваа обврска ќе обезбеди транспарентност при интерконекција и пристап односно објавување на информации за техничките спецификации, карактеристики на мрежите, условите за користење, цените и други податоци во врска со интерконекцијата и/или пристапот.

12.3 Недискриминација при интерконекција и пристап

Согласно член 46 од Законот за електронските комуникации (“Службен весник на Република Македонија“бр.13/2005, 14/2007,55/2007, 98/2008, 83/10 и 13/12), Агенцијата за електронски комуникации ќе ги задолжи определените оператори со значителна пазарна моќ на релевантниот пазар, Т-Мобиле Македонија, Акционерско друштво за мобилни комуникации, Скопје, ОНЕ Телекомуникациски услуги АД Скопје и ВИП Оператор Друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ Скопје да обезбедат еднаков третман за интерконекција и/или пристап.

Со наложувањето на оваа обврска операторите со значителна пазарна моќ се должни да применуваат еднакви услови во еднакви околности за другите оператори кои даваат исти услуги и им обезбедуваат услуги и информации на другите оператори под истите услови и со ист квалитет како што ги обезбедуваат за сопствените услуги или оние за нивните подружници или партнери.

12.4 Посебно сметководство

Согласно член 47 од Законот за електронските комуникации (“Службен весник на Република Македонија“бр.13/2005, 14/2007,55/2007, 98/2008, 83/10 и 13/12) и согласно Правилникот за начинот на водење на посебно сметководство за активностите поврзани со интерконекција и/или

пристап, (“Службен весник на Република Македонија“, бр. 40/11) Агенцијата може на операторите со значителна пазарна моќ на релевантен пазар, Т-Мобиле Македонија, Акционерско друштво за мобилни комуникации, Скопје, ОНЕ, Телекомуникациски услуги АД Скопје и ВИП Оператор Друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ Скопје да им наметне обврска да водат посебно сметководство за активностите поврзани со интерконекција и/или пристап.

Операторите со значителна пазарна моќ се должни на барање на Агенцијата да и достават сметководствена документација, вклучително и податоци за приходите добиени од трети страни.

Целта на Агенцијата со оваа наметната обврска за водење на посебно сметководство и доставување на сметководствена документација е да обезбеди доставување на извештаи за посебно сметководтсво за активностите поврзани со услугата за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи.

12.5 Контрола на цени и обврска за сметководство на трошоци

Согласно член 48 од Законот за електронските комуникации (“Службен весник на Република Македонија“бр.13/2005, 14/2007,55/2007, 98/2008, 83/10 и 13/12) Агенцијата за електронски комуникации може да му наметне на оператор со значителна пазарна моќ на релевантен пазар обврска, висината на цените и услугите да бидат базирани на реални трошоци. Оваа обврска означува дека цените за интерконекција ќе бидат определени според трошоците, карактеристиките и можностите што ќе бидат вклучени во сметководствените системи за трошоци.

Оваа обврска продолжува да важи за операторите Т-Мобиле Македонија, Акционерско друштво за мобилни комуникации, Скопје, ОНЕ, Телекомуникациски услуги АД Скопје и ВИП Оператор Друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ Скопје кои беа определени за оператори со значителна пазарна моќ по објавувањето на втората анализа на пазарот за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи и/или услуги.

Според обврската за цени ориентирани според трошоци операторите, Т-Мобиле Македонија, Акционерско друштво за мобилни комуникации, Скопје, ОНЕ Телекомуникациски услуги АД Скопје и ВИП Оператор Друштво за комуникациски услуги ДООЕЛ Скопје имаат обврска да покажат дека цените се базирани на трошоци и дека во нив е вклучена и стапката за поврат на инвестицијата, базирани на LRIC методологија, во согласност со Правилникот за нивото на деталност на информациите што ќе бидат објавени во референтните понуди за интерконекција и начинот на нивното објавување (“Службен весник на Република Македонија“бр.154/08 и 40/11).

Согласно член 48 став 5 од Законот за електронските комуникации каде што е наведено дека Агенцијата за електоронски комуникации може да користи сметководствени методи кои се независни од оние кои ги користат операторите, Агенцијата за електронски коминикации развои свој сопствен LRIC bottom up модел за пресметка на цени на релевантната големопродажна услуга, предмет на анализата.

Агенцијата смета дека врз основа на заклучоците од анализата на критериумите за определување на оператор/ и со значителна пазарна моќ, особено критериумот за уделот што операторот го има на релевантен пазар и промените на неговиот удел на пазарот со текот на времето и степенот на развој на релевантниот пазар неопходно е примена на следните мерки:

1. ревизија на развиениот Bottom up модел и резултатите добиени со негова употреба од аспект на определениот т.н. glide path. Агенцијата смета дека заради обезбедување на конзистентност во своите одлуки како и обезбедување на предвидливост на пазарот за електронски комуникации во РМ потребно е да се изврши корекција на цените во дефинираниот т.н. glide path како одраз на анализираниот степен на развој на пазарот во дефинираниот временски период до 2013 година.

2. Ревизија на развиениот Bottom up модел заради пресметување на цената за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи со употреба на pure LRIC методологија односно дефинирање на релевантиот инкремент како големопродажна услуга за завршување на повик обезбедена на трети страни. Тоа значи дека при определувањето на инкременталните трошоци за обезбедување на горенаведената услуга Агенцијата ќе ја земе во предвид разликата помеѓу вкупните долгорочни трошоци на операторот за обезбедување на сите услуги и вкупните долгорочни трошоци на истиот оператор кои настануваат кога услугата завршување на повик обезбедена на трети страни не се обезбедува.

Агенцијата за електронски комуникации е на став дека наложувањето на оваа обврска е во согласност со Нацрт Стратегијата на Агеницијата за електронски комуникации и Препораката на Европската Комисија за регулаторен третман на цените за завршување на повик во јавна телефонска мрежа на фиксна локација и јавни мобилни комуникациски мрежи. Примената на корегирани цени во временскиот период до 2013 година и pure LRIC цена по истекот на дефинираниот временски период позначително ќе се одрази на нивото на конкуренција на пазарот на услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи и ќе доведе до намалување на значителната пазарна моќ на постојните оператори.

Прашање 3: Дали се согласувате дека горенаведените обврски се ефикасни и соодветни за трите оператори со значителна пазарна моќ на пазарот на услуги за завршување на повик во јавни мобилни комуникациски мрежи?

Изготвил:

Александар Коцевски

Раководител на Сектор за анализа на пазар

Васка Петровиќ

Одобрил:

Шеф на кабинет

Владимир Ристевски

Директор

Роберт Орданоски

Наш број _____

Скопје, _____